МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

СВЕТ араддувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган

Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 92 (2717)
Ера
15
ноябрь
1962 шу
Мах 2 кеп.

ЗЯБЬ ОАХАШ БОАХК

Дукха ха я оаха кхашкара ялаташ чуийца. Бакъда, механизатораш хIанз а кхашка балхаш деш боахк. Дийнахь а бус а сацац цар тракторий таташ. 10 «ДТ-54» яха трактор йоалл зябь оахаш. ХIанззехьа а 2000 гаргга гектар лаьтта аьха даьннад. ХIама ца эшшаш план я из. Цу гIулакхо тха колхоза боккха пайда лургба хьатIадоагIача шера. Дика хьувкъ зяба тIа дIадийна ялаташ. Практико хьахьокх из. Дика хов из тракториссташта а. Цудухьа боахк уж чуийнна лаьтта кIалтIа доаккхаш.

Из болх бечарна юкъе къаьстта дикагIа къахьегарца белгалбаьннаб къона механизатораш Малофеев Иван, Чушков Петр колхоза комсомольски организаце секретарь, Палатноков Алексей, кхыбараш а. Уж ба дийнахь 5,5 гектар мара аха ца дезача 7—8 гектар лаьтта а оахаш шоай новкъосташта хьокхам телараш. 15-ча ноябре ца оахаш цхьа лаьтта чIегалг ютаргьяц оаха, йоах цар.

А. ФЕДОТОВ,
Сунженски района Кирова колхоза парткома секретарь.

КПСС ЦК ПРЕЗИДИУМЕ

ШЕРА ИТОГАШ ЯРАХИ ЯЛАТ ДУКХАГIА ДОАККХИЛГЕИ КИЙЧДЕЛГЕИ СОВДАККХАРАХИ

ЦК Пленума докладага кийчлуш со хьежар юртбоахама шера хьалххагIе яьча итогашка. Цхьайолча уйлашта дага вала безам ба са. Ала деза, укх шера колхозхошеи совхозий болхлошеи, партийни, советски, юртбоахама органашеи во болх баьца хиннилга. Юртбоахама деш дола доал эргадаккхарах йолча ЦК мартовски Пленума решенеша боккха пайда беннаб. Производственни управленеш йолаеннай колхозийи совхозийи экономика кIоаргагIа Iомае, юртбоахама производствана хьалхашка латта дешаш сихагIа вIаштIехьдаха.

Цхьайолча йоккхийча юртбоахама районашка хала Iалама хьал этта доллаше а — аз ювц СибарегIеи Казахстанеи этта екъа ха, хIаьта Российски Федерацеи, Белоруссеи Центральни областашка Прибалтийски республикашка йоачан йолаш хинна шийла ахка, — ялат, дулх, шура, тха, фуаш дахареи кийчдареи боарам соахкарчул лакхбеннаб. Хетаргахьа, кIезигагIа хургья вайга фабрични шекара свекла. Ха дика ца латтар бахьан долаш кIезигагIа гул а ергья кийч а ергья коартолаш. Соахкарча боарамах хургда боамбии гидуаргаши йоахилга а кийчъелга а.

Юртбоахама продукташ яхара керттера хьокхамаш доаладергда аз:

	1953 ш.	1961 ш.	1962 ш.
Ялат — миллиардаш пунташ	5,0	8,4	9,0
Боамби — млн. тоннаш	3,9	4,5	4,5
Шекара свекла (фабрични) млн. тоннаш	23,2	50,9	49,0
Гидуаргаш — млн. тоннаш	2,6	4,8	4,7
Коартолаш — млн. тоннаш	72,6	84,3	63
Дулх (цIена)—млн. тоннаш	5,8	8,7	9,2
Шура — млн. тоннаш	36,5	62,6	64,5
Бежан даьтта — эзараш тоннаш	497	894	950
Тха — эзараш тоннаш	235	366	369
Фуаш — миллиардаш	16,1	29,3	30

Производство дегIаярца лакхденнад юртбоахама продукташ кийчъелга. Паччахьалкхенга дукхагIа ялат, дулх, шура, фуаш, сомаш, комсаш, чаь гIа, иштта кхыйола а юртбоахама продукташ кхоачаргья.

Кийчъяь продукташ:

	1953 ш.	1961 ш.	1962 ш. (10 ноябре кхаччалца)
Ялат — млн. пунташ	1899	3172	3432
цу даькъе:			
КIа — млн. пунташ	1171	2032	2110
ХьажкIаш — млн. пунташ	30	296	327
Горох — млн. пунташ	12	41	89
Боамби — млн. тоннаш	3,9	4,1	3,7
Шекара свекла — млн. тоннаш	22,9	46,7	41,9
Гидуаргаш — млн. тоннаш	1,8	2,8	3,0
Коартолаш — млн. тоннаш	5,4	6,8	5,5
Баьца дaараш — млн. тоннаш	2,5	5,2	5,5
Сомаш — эзараш тоннаш	1193	2129	2705
цу даькъе комсаш — эз. тнш.	569	1350	1894
Чаь гIа — эз. тоннаш	110	162	179
Дулх — млн. тоннаш			(1 ноябре кхаччалца)
дийна долаш эзача	3,6	6,3	7,1
ЦIена дулх лаьрхIача	2,1	3,8	4,2
Шура — млн. тоннаш	10,6	25,0	26,5
Тха — эз. тоннаш	197	361	365
Фуаш — миллионаш	2618	6991	8049

Из, бакъдар аьлча, чакхъяьнна итог яц, хIана аьлча продукташ дIахо а кийчъеш я. Белгалдаккха безам ба са из еррига товарни продукци паччахьалкхенна мохк юртбоахама продукташца Iалашбара лоархIамегIа бола низ а хинна дIаэттача колхозашеи совхозашеи енна хилар.

Белгалдаккха деза, хьайбай продукташ дукхагIа кийчъярца колхозашкеи совхозашкеи соахкарчул дукхагIа хьайбаш дийбалга, цунца хьахул дулх, шура, иштта кхыйола хьайбай продукташ тIадоагIача шера дукхагIа йоахаргйола хьалаш. Цхьадола хьокхамаш доаладергда:

		(1 ноябре кхаччалца)
Доахан — млн.	55,6	60,0
Цу даькъе детта доахан	19,1	20,9
Хьакхарч	52,2	56,0
Жа	108,9	111,9

Цу тайпара, колхозашкеи совхозашкеи 1,8 миллион етт дукхагIа хиннаб; доахан — 4,4 миллион, хьакхарч — 3,8 миллион, жа — 3 миллион.

Из, бакъдар аьлча, дикка толам ба, цхьабакъда колхозийи совхозийи торонашка хьежжа хила гаьна ба. Масала, хьаэцал доахан. Цхьайолча колхозашкеи совхозашкеи 100 гектар лаьттанна лаьрхIа 20—25 етт ба, хIаьта цхьаярашка — 4—5 етт. Из ала мегаргда жах а. Казахстане, Средни Азе республикашка, СибарегIеи, Донеи, Ставрополеи, Поволжьеи, Украина къулбехьарчеи районашка геттара дика хьалаш да жа леладе, уж цига кIезига дебадойя а.

Цхьан тайпара хьалаш долаш йолча колхозашкеи совхозашкеи производства боарам тайп-тайпара хилара керттера кхоачамбоацар хIанз а дIадаькккхадац вай. ХIара 100 гектар лаьтанна лаьрхIа 75—100 центнер дулх доаккхаш боахамаш да, хIаьта 100 гектара лаьрхIа 20 центнер дулх доаккхаш дола боахамаш а кIезига дац. Цхьаболчар 100 гектара лаьрхIа 500—600 центнер шура йоаккх, хIаьта цхьаболчар — 150—200 центнер. Из дерригa а юкъарча итогашта Iаткъ.

Колхозхошкеи, совхозий болхлошкеи, колхозий председателашкеи, совхозий директорашкеи, производственни управленей болхлошкеи специалисташкеи кхайкарал де а, хIаьта царна хьалхашка юртбоахама шера итогаш яраи, боамби, шекара свекла, коартолаш, иштта лаьтанцара йоала кхыйола продукташ, иштта дулх, шура, кхыйола хьайбай продукташ дукхагIа яхараи хоадамболлаш дола декхараш оттаде а доагIар, аьнна хет сона хIанз.

Производственни управленеша хIара колхоза, совхоза экономика еррригача культурай хьувкъама кIоаргга анализ е еза, лархIа деза хIара культурага дIадахар, хьийгача къахьегамга дIадодар, вешта аьлча продукташца а ахчанца а лаьрхIача, мел продукци яьккхай къахьегама единицах.

Итогаш е еза хIара боахаме дика толамаш даьхача а воча хьокхамашца шу чакхдаьккхача а. Теркам тIабахийтта Iомаде деза, мишта карагIдаьннад цхьадолча боахамашка дика толамаш даха, хIаьта хIана, фу бахьан долаш ледара я шера итогаш цхьадолча боахамашка, лоха да хьувкъамаш е хьайбай продуктивность, лакха да продукци хьайоаккхаш дIадодар, дукха рузкъа а ха а йоаю ялата, технически культурай, дулха, шурий, кхыйолча хьайбай продуктай цхьа центнер йоаккхаш.

Цу тайпара болх вайна эш, боахама кулгалдеча нийсденна кхоачамбоацараш, гIалаташ белгалдахара а, хIаьта тIадоагIача шера уж ца хилийтара а. Из иштта эш вайна колхозийи совхозийи кхоачамаши торонаши дикагIа йовзара, Iилманеи дикагIча практиканеи карагIдаьннараш пайданегIа хургдолча тайпара производствана юкъедахьара.

Хоадамболлаш къоастаде деза, фуд дуккха йола колхозаши совхозаши тIехьа латтара бахьан: е цу тайпарча боахамашка техникеи, производства экономикеи ца йовзаш, говзал йоацаш йола ледара кадраш йолга да из, е кулгалхоша шоай декхар цIена кхоачаш ца делга да из. Из дайза а дайза, соцам бе беза, тIехьатетта йиш йоацаш дола практически гIулакхаш вIаштIехьдаха деза — е нах Iомабе, кадраш кийчъе, е производство вIаштIехьъяккха карагIца доалаш бола цхьабола кулгалхой хувца, царна метта къона, дийша бола, дика организатораш оттабе.

Цхьадола боахамаш тIехьадисара кхыдола бахьанаш хила а тарлу, масала, кхоачамболаш техника ца хилар, механизацера кердадар, хьалха латтар балха юкъе во кхухьаш хилар, со ала гIертар да, масала, ялаташ чуэцаш а шерра моттиг чулоацаш а йолча техниках пайда эцилга, машинех агрегаташ яр, кхыдараш. Иштa моттиг хилча, колхоза е совхоза хаьдда новкъостал де деза машинаш Iалашъяра, царга болх байтилга вIаштIехьдаккхара.

Цхьан дешаца аьлча, массе оагIорахьара итогаш е еза, хьатIадоагIача шера кийчо дикагIа ергйолаш, дIайийна хIамаш лелаярaи хьайбаш леладараи дикагIиолча колхозий, совхозий, отделеней, фермай, бригадай опыт — доахан кхабара методаш, хьайбаш, коа тIара оалхазараш Iалашдара система, доакъараш кийчдара опыт, кхыдараш Iомадара.

Ховш да, дикагIа мел дараш эггара хьалха шоай зонашкара хьахаржа дезаш хилар, толашагIа йола опыт зонай башхалонашка, хIара областерча, республикерча хаьддача хьалашка хьежжа а хургйолаш. Из чIоагIа лоархIаме да юрта боахама кулгалдеш вай болх беча хана. Боахам лелабара, производство вIаштIехьъяккхара йола цхьа образец цхьан зоне дика хила мег, хIаьта вокх зоне, нагахьа санна из опыт механически юкъейихьача белггаларча хьалашка шийх баьнна пайда цо ца бала а мег.

Итогаш еча хана вайна чIоагIа лоархIаме да производство зе долаш лелаеча боахамашта къаьстта чIоагIа уйла тIаяхийтар. Кхетамца хила веза цу гIулакха, еррига факторaш яшха еза. Климатически хьалаш дика ца хилар бахьан долаш, гучох, укх шера зе хила мегаш йола совхозаш я. ХIаьта йолаш я, оалаш мадарра, хIанзле зе даргдолаш я аьнна «планах дIалаьрхIа» совхозаш а, царца дIаIемаб, дуккхача кулгалхой машар хиннаб зе деш бола боахам лелабеш цхьаццайола совхозаш хиларца. Цу морча боахамашка экономика гIулакхашта чIоагIагIа е еза анализ, хьадеха деза областий кулгалхоша результатий хьакъехьа парте Центральни Комитетага хоам белга.

Цу гIулакха производственни управленештеи областной организацештеи тIадилла деза колхозех хьаьча совхозий болх къаьстта дика тохкилга. ГIулакх миштад аьлча, хIанз массехк шу даьннад цу боахамий доккхагIа долча даькъо производство зе долаш лелаю.

Цун бахьан фуд ха деза вайна. Парте обкомий секретарашеи облисполкомий председателашеи колхозех совхозаш яра хьакъехьа колхозхоша тийнна предложенеш хьателача хана ЦК-ана дош деннадар совхозаш рентабельни а хургья, продукташ дикка дукхагIа а йоахаргья, аьнна. Парте Центральни Комитетои правительстваи уж дехараш кхоачашдир, бIаьш миллионаш сомаш ахча дIахийцар цу тайпара совхозаш вIашагIйохкара. Тоъал ха яьннай, хIаьта цу совхозий балха результаташ хатта а мегаргья.

Сона хет, нагахьа санна парте обкомаша цу совхозашка бахийта дика кулгалхой, говза организатораш, дийша а болх цIена беш а бола болхлой хержа хиннабаларе, шеко йоацаш, уж дерригa боахамаш рентабельни хинна ца Iеш, боккха пайда луш хургдар, аьнна, из хьахьокхаш дола масалаш кIезига а дац. Цу тайппара, моллагIча совхозе зенаш хилар — доал во дарах, нах во харжарах, кулгал дика ца дарах хьахиннар. Цунна хьалхара бехктокхаме ба областийи республикайи кулгалхой, хIаьта хIанзарча хьалашка эггара хьалха производственни управленеш.

Сона хетачох, республикай Компартей Центральни Комитеташта, Министрий Советашта, еррригача партийни организацешта тIадилланза даргдац итогаш еча балха юкъе цар чIоагIа дакъа лоацилга, 1962 шера карагIдаьннараштa кIоаргга анализ елга, лаьрххIа, колхозийи совхозийи еррригача торонашка хьежжа, 1963 шера хIара производственни управлене гIолла, хIара колхозеи совхозеи гIолла юртбоахама продукташ дукхагIа яхара йола планаш оттаелга. Планашта юкъейиихьа хила еза еррига торонаш, цар тIа хила деза боахаме малагIа тайпа а мел а ялат, технически культураш, хьайбай продукташ йоахаргья, царех товарни яраш, вешта аьлча паччахьалкхенга йохкаргьяраш мел хургья, производство шеръяра колхозеи совхозеи малагIа накопленеш хургья яхача хаттарашта дола жопаш.

Республикай, краяй, областий, производственни управленей, колхозий председателий, совхозий директорий, агрономий уйла тIаерзае безам бар са колхозашкеи совхозашкеи товарни продукци яккхара йола планаш оттаечеи тороний лоархIам бечеи хана уж цIаькха юха а лаьттаех пайда дикагIа эцара, ялат, технически культураш а, хIаьта иштта хьайбашта доакъараш а дукхагIа дахара дешага хьажара.

ЦК мартовски Пленуме, зональни совещанешка дIагойтар лаьтта леладара травопольни система кIал кIийле йоацаш хилар. ХIанз кхы шеко йолаш дац, кIезига пайда луш йола баьцаш аха а аьха цар когаметта кIа, хьажкIаш, горох, шекара свекла, кхыйола маьхера культураш дIайийча ялати кхыйола продукташи алсамъяхара дика пайда боалаш хилар.

Укх тайпара масал доаладе безам ба са. Вай чIоагIа критика йир Краснодарски края «Кубань» яхача совхоза директора нов. Максимова, совхозера кхоалагIа дакъа хIана дац аьнна дола кхаш баьцаш тIайолаш хиларах а, хIаьта кIа тIадолаш 20 проценти хьажкIаш тIайолаш 16 проценти мара ца хиларах а, уж культураш хьувкъам дукхагIа луш йоллашехьа а. Бе боагIаш бола соцам бир совхоза коллективо.

ДIадахача шера гурахьеи укх шера бIаьстан юхьеи цкъа дIайийча дуккхача шерашка тIаювлеи цхьан шера тIайоалеи баьцаш дIае аьхадар 3.212 гектар лаьтта. ХIамаш дуккхагIа дIайийнай совхозо: гуйран кIа — 600 гектар, ялатийна лаьрхIа хьажкIаш — 946 гектар, силоса лаьрхIа хьажкIаш — 940 гектар, горох 500 гектар, доаханна доакъарийна лаьрхIа шекара свекла 178 гектар.

Еррригача совхозерча оахамца нийсйича хьажкIаш дукхагIа дIайийнай 16 процентагара 34 процентага кхоачаш.

ХIара гектара тIара 35 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьннай. Из-м, бакъдар аьлча, Кубанага хьежача боккха хьувкъам а бац, соахка хьалаш дикагIа долча хана хIара гектара тIара 50 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхар совхозо. Цхьабакъда, хIара гектара тIара 35 центнер фуалъяьха хьажкIаш йоалаш хилча а, хьажкIаш дIаер гIойленагIа долга гуш да. Укх шера совхозо хIара гектара тIара 38 центнер люцерна йол яьккхай, хIаьта цу лаьттан хIара гектара тIара 35 центнер фуалъяьхача хьажкIий яьннай. Фу яхилга да из? Гектара тIара 35 центнер хьажкIаш — из 4.300 доакъарий единицеи 70 центнер гIадамаш — 2.100 доакъара единицеи. Лакхехьа белгалъяьча тайпара хьийкъача хьажкIех еррига яьннар 6.400 доакъарий единица я. ХIаьта гектара тIара 38 центнер а йоалаш люцерна хьийкъа хилча — 1.800 доакъарий единица.

Совхозе 500 гектара тIа дIайийнача горохо хIара гектара тIара 22,1 центнер елар, хIаьта йиълагIча отделене 112 гектара тIа дIайийначара хIара гектара тIара 31 центнер яьккхай. Бакъдар аьлча, «Кубань» яхача совхозе дIадувча лаьттай хIанз йола структура а яц бокъонца нийса, хIаьта даь даьннар — из лаьттан хIара гектарах пайда дикагIа эцар духьа лоаттабеча къовсама юхьиг мара яц.

Цхьа масал да аз доаладер. Цхьабакъда, уж тайпа масалаш корадоагIаргда хIара областе, республике. Республикай Компартей ЦК-ашта, Министрий Советашта тIадилла деза дIадувча лаьттай структура тоаяра даьр фуд, кIезига пайда луш йола баьцаш тIайола лаьтташ мел аьхад, цу лаьтташ тIа дIайийна фу хиннай, баьнна пайда мишта хьахьокхаш йола итогаш елга, къовсам белга. Циггара вайна гуш хила деза, бIаьстан юхье цу лаьттаех гIойленагIа хургдолча тайпара ялат е технически культураш дIа а ювш, пайда дукхагIа эцар духьа 1963 шера баьцаш тIайола лаьтташ ахара малагIа торонаш я. Укх гурахьа керттерча даькъе баьцаш тIайола лаьтташ ахара чотах гуйран ялаташ дукхагIа дIадийнад колхозашеи совхозашеи. Цхьабакъда, вай торо я хьатIадоагIача шера баьцаш тIайола лаьтташ ахареи парех дада лаьтташ кIезигдареи чотах ялаташ а, хIаьта иштта технически культураш а дIаюв лаьтташ а цу тайппара дикка совдаха.

ХIанз хала да, бакъдар аьлча, хIара колхозеи совхозеи торонаш ювца, хIана аьлча аха дезаш дола баьцаш тIайола лаьтташ долаш хиларах лаьтта Iац укхаза гIулакх. Цу лаьтташ тIа балхаш де доладеш хилча совнагIа техника эшаргья: тракторaш, дIайийна хIамаш чуэца машинаш, хIаьта иштта дIаде фу. Цу доллача хIамай лоархIам бе беза. Нагахьа санна баьцаш дIа а яьха, мукъадоалаш дола лаьтташ карадерзадара боахаме техника ца тоэ, нах беце, буц тIаювлийтар гIойле я кха аха а аьха, масала, цу тIа шекара свекла дIа а йийна, цунна де деза гIулакх ца а деш, цу тIара е йол а, е шекара свекла а ца йоаккхаш из доадечул. Цхьан дешаца аьлча, долла хIама эза-диста, кхетамца де деза, торонашка хьежжа.

Вай йоакхо янза даргдац хьатIадоагIача шера ялат дукхагIа даккхара а кийчдара а. Хетаргахьа даьча лоархIамех укх шера вай кийчдергда, гучох, 3 миллиарди 450 миллиони пунт ялат, вешта аьлча ялатий хьувкъамга а уж кийчдарга а диллача эггара беркатегIа хиннача 1958 шера боарамга кхоачаргда. ТIаккха дика хIама карагIдоал. ВорхI-бархI шу хьалхагIа, целина караерзаяле, хьажкIаш дукха дIае доладалале из карагIдарг ма дий аьнна дага а дацар вайна. Нагахьа санна ши миллиард пунт ялата яьккхача, из йоккха котало лоархIаш дар. ХIаьта хIанзле а, 10 ноябрь тIакхоачаш ийца даьннад кхо миллиарди 432 миллиони пунт ялат, хIаьта а ях вай, из кIезига да. Бакъда, хIанз санна ялат эшаш долча хана кхыметтел из тайпа хьувкъам а кхоачамболаш бац. Цудухьа цхьаккха дича а лаханза даргдоацаш да 1963 шера а дIахо долхача шерашка а ялат дукхагIа даккхараи кийчдараи дола кхоачамаш.

Еррригача парте а еррригача паччахьалкхен а юкъара декхар а лоархIаш оттаде деза аьнна хет сона вай ялаташ кийчдара 1963 шера 4.200—4.500 миллион пунта боарамга кхачара декхар, тIехьа тIадоагIача шинкхаь шера доаккхаш дола товарни ялат, вешта аьлча паччахьалкхенга дохкаш дола ялат 5 миллиард пунтага кхоачадергдолаш. 1963 шера ялат эцара план 4 миллиард пунта боараме оттаяьй. Из планови задани ше йолчча йита мегаргья. Цхьабакъда, реальни торонаш хилара лоархIам а баь, вай къовсам лоаттабе беза 4.200—4.500 миллион пунт ялат эцар духьа.

Оттаде а кхоачашде а йиш йолаш дий из декхар? Йиш йолаш да, из де атта деце а. Укх шера, аз лакхехьа цкъа аьннача тайпара, гучох, 3 миллиарди 450 миллиони пунт кийчдергда ялат. Иззал хул из, йокъал оттар бахьан долаш хьа ца хулаш Алтайски крае а СибарегIен кхыча районашка а, хIаьта иштта Казахстане а дукха ялаташ вай диса доллашехьа а. Уж хьа ца хулаш диса ялаташ планаца нийсдича СибарегIеи РСФСР цхьайолча кхыча районашкеи 400 миллион пунт а Казахстане 400 миллион пунт хIана яц аьнна а, хIаьта деррига дIалаьрхIача 800 миллион пунт а хилар. Нагахьа санна уж 800 миллион пунт укх шера кийчдаьчоа дIатIатехача, цунах хул йизза 4 миллиарди 200 миллиони пунт.

Деррига товарни ялат хьа ца кхоачаш моттиг нийсъеннай Украине а. Цига а цу тайппара хала хьалаш нийсденнад гуйран ялаташтеи хьажкIаштеи (фийг бузача хана дIайха денош ихад). Цхьабакъда, цу халача хьалашка а дика болх баьб украинцаша, дикка дакъа лаьцад паччахьалкхен ялатий кхоачамаш совдахара. Республика колхозашеи совхозашеи паччахьалкхенга дохкаргда 850 миллион пунт гаргга ялат (10 ноябрь тIакхоачаш ехкай 630 миллион пунт). Цу тIа а теркалде дезаш да шекара свеклаи кхыйола маьхера культураши республико дукхагIа дIайийна хилар.

Дика болх баьб укх шера Российски Федераце юрта боахама болхлошеи берригача къахьегамхошеи. Республико дика кхоачашъяьй цунна цIаккха а ца хинна ялат эцара план. Российски Федераце колхозашеи совхозашеи хIанзле а ехкай паччахьалкхенга 2 миллиарди 216 миллиони пунт ялата.

Башха-дика толамаш даьхад Волгоградски, Саратовски, Оренбургски, Ростовски областий, Краснодарскии Ставропольскии краяй, Российски Федераце Центральни районий колхозашеи совхозашеи. Йокъал эттарашкара дIайиккхача, дукхагIа йолча РСФСР областаша кхоачашъяьй ялат эцара план.

ХIанз хьатIадоагIача шерага кийчо е а ялат, технически культураш, хьайбай продукташ дукхагIа яхара де торо мел яр де а деза.

1962 шера кийчдаьчул совгIа кхы а 800—900 миллион пунт товарни ялат хила деза вайга. Мел хила деза тIаккха еррригача паччахьалкхено эцача ялата юкъе республикаша лоаца дакъа? Хетаргахьа йола цифраш ювцаргья аз. Уж, бакъдар аьлча, кхы а нийсъе езаш я, цхьабакъда, хетаргахьа, цар нийса хьахьокх республикай реальни торонаш. Республикаша 4.200—4.500 миллион пунт ялата юкъе лоаца дакъа хила деза:

Российски Федераци	— 2500—2600 миллион
Казахстан	— 950 миллион — 1 миллиард
Украина	— 700—800 миллион
Молдави	— 35—40 миллион
Белоруссi	— 25—30 миллион.

Вокх республикай цIераш яхац аз, цхьабакъда, уж а, ховш да, шоай торонашка хьежжа, шоашкара доагIаш дола дакъа лаца декхарийла хилар.

Цу цифрай цIераш яхалехьа дукха уйла яьй аз, лоархIамаш даьд, юххера а дог тийшад са кхоачашъюлургйолаш уж хиларах. ЦIаькха а юха ювцаргья аз айса хьалха йийца факташ. Укх шера Российски Федераце ийцад 2 миллиарди 216 миллиони пунт ялат. Цу тIа а планах йоагIаш хинна 400 миллион пунт дIа ца луш йисай СибарегIеи цхьайола кхы районашк. Нагахьа санна уж цифраш бIашкатехача, йизза хьакхоач 2 миллиарди 600 миллиони пунт. Цхьаболча новкъосташа ала тарлу, укх шера Волге Iалаьмате дика хьалаш а хиннад, хIаьта цига массазарчул дукхагIа ялат а гулдаьд, аьнна. Бакъда Волге ер шу геттара дика дена хилар. Цхьабакъда, нагахьа санна кхыметтел цхьайолча районашкара хьувкъамаш дукхагIеи кIезигагIеи долаш хинна хуле а, Российски Федераци бIарчча хьаийцача ялатеи бобовии культураш тIайола лаьтташ шердаь хилар а дIалаьрхIача эца 2500—2600 миллион пунт ялата хургхилар лерхIа мегаргда. Теркалде деза, 1963 шера чуэцаргдолаш укх гурахьа йиъ миллион гектар дукхагIа ялаташ дIадийна хилар а, хIаьта иштта керда аьхача лаьтташка бIаьсти дув ялаташ дикка дукхагIа дIаде торо хилар а.

Е хьаэцаргья вай Казахстан. Укхаза йокъал йолаш хиннад ахка. Цул совгIа, монокультура а Iаьткъа хила мег (кIа хиннача лаьтта вIаштта ворхI шера кIа дIадув совхозаша). КIезига хьийкъа хиннад республико чудена ялат, хIаьта паччахьалкхенга дехкадац 500 миллион пунт ялат мара. Болх беха хилара нийсса я Казахстана из тайпа цифра, хIаьта республика торонаш хьа хIаьта а вета а хьокхац цо. КIезигагIа ехкача а 950 миллион — 1 миллиард пунт ялата паччахьалкхенга йохка йиш йолаш я Казахстан.

Масала, алхха цхьан Целинни краяга дохкалургда 800 миллион пунтага кхоачаш ялат, нагахьа санна совхозаша хIара гектара тIара 8 центнер лоархIаш дIалойя — хIаьта из гIулакх кхоачашдулургдолаш а да. ХIаьта Целинни край йоацаш кхы а ялат доаккхаш районаш ма йий Казахстане. Казахстанера лоархIамаш деча хана укх шера дIадийна лаьтташ а да аз лерхIараш. Цул совгIа, планага хьежжа хIара шера цхьадола дакъа целинни лаьтташ а ма дий республико дIадувш. Масала, 1963 шера чудахьаргдола ялаташ дIадера аьхад миллион гектар совгIа целинни лаьтта. Из лаьтта а дIатIатоха деза торонаш лоархIача хана. Цхьан дешаца аьлча, миллиард пунт, хьаштдале кхы дукхагIа а, товарни ялат даккхар духьа паргIатта къовсам лоаттабе йиш йолаш я Казахстан, нагахьа санна ЦК мартовски Пленумеи зональни совещанейи решенеех республика парторганизаце нийса соцам бойя, нагахьа санна кхашкара овсюг дIаяккхара совхозаша де дезар дойя, горохи кхыйола маьхера культураши тIагIертта юкъекхувле.

Сен чотах даккха йиш я совнагIа ялат? ЦК мартовски Пленуме яьча доклада тIа дийцар лоархIаш. ХIанз цIаькха а уж дагадохийта безам ба са.

1961 шера мехка дIайийна дуккхача шерашка тIаювлеи цхьан шера тIаювлеи баьцаш тIайолаш 36 миллион гектар яр, кем тIаболаш — 11 миллиони цIена параш долаш 16 миллиони гектар, хIаьта деррига а цу тайпара хьурмат доацаши кIезига пайда эцаши дар 63 миллион гектар, е дерригача оахамах 29 процент. Укх шера дуккхача шерашка тIаювла баьцаш тIахиннaчеи параш долаш даьдачеи лаьттаех цхьадола дакъа ялати технически культураши тIайолаш дар. ХIаьта а баьцаш тIайолаш 28 миллион гектари цIена параш долаш 9 миллион гектари лаьтта дисар 1962 шера а, хIаьта деррига а дисар 37 миллион гектар дар. Гучох, цхьадола дакъа баьцаш йита езаргья, люцернеи клевери колхозаштеи совхозаштеи эшаш я, гIаьххьа кхоачамболча боарамга кхоачаш уж йита а цар хьувкъам лакхбара де дезар де а деза.

Укх шера баьцаш тIайолаши параш долаши даьдача вокх лаьттаех кхетам болашагIа эца деза пайда. Нагахьа санна баьцаш тIайолаши параш долаши даьдача 20 миллион гектар долча лаьтта ялат дIа а дийна, хIара гектара тIара 10 центнер йолаш ялат доаккхе, цунах хургда совнагIа 200 миллион центнер, е 1 миллиарди 200 миллиони пунт ялат. Из да гектара тIара 10 центнер яьлча. Тоъал дукхача районашка вай-м дуккха а дукхагIа ма доаккхий ялат. Дуккхача колхозашеи совхозашеи гектара тIара 12 центнер совгIа ялат хIаьта а вета а доаккх. Цхьабакъда, нагахьа санна кхыметтел гектара тIара 10 центнер лаьрхIача а вай доаккх вай дувцар миссел ялат. ЛоархIам болаш да, нах баха ховшанза йолча моттигашкара керда лаьтташ уж ца хилар. Уж лаьтташ да производство лелаеш йолча а боахам лелабара хиланза дарг мел доаца хIамаш долаш долча а колхозашкеи совхозашкеи.

Цхьабакъда, гIулакх баьцехи параехи мукъадаьнна лаьтташ долаш хиларах лаьтта Iац. Кхы тайпа а я вай торонаш. Тороний мах беча хана терко е еза лаьтта леладара культура лакхъяра — севообороташ юкъеяхара, пропашни культураш юкъейоалаяра, удобренеш дукхагIа яхара.

Цу тайппара хIанз технически гIулакха а дуккха чIоагIагIа да вай. Юрта боахам техникаца чIоагIбара эшаш дола гIулакхаш деш да паччахьалкхен оагIонгахьара. Дуккха а дукхагIа хIама дулургда хIанз йолаш йолча техникаца а. ДикагIа болча механизатораша хьахьекхай хIанзарча техникаца беча балха образецаш, йоккхий торонаш гучаяьхай къахьегама овсарле лакхъяра. Нагахьа санна цар опытах пайда эце, хIанзарча техникаца а дулургда дукха хIамаш. Сона хетаргахьа, из да а да производственни управленей керттерча декхарех цаI.

Организационни гIулакха а парте цу тайпара де дезар даьд юрта боахама деш дола доал тоадара. ВIашагIъехкай, дукхагIбарашта хетачох, колхо-

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа.)

Шерра йоаржае Іилма-атеистически пропаганда

Шерра Іилма-атеистически пропаганда лелаянза яргьяц, Іаламеи общественнии явленей бокъонца дола бахьанаш ца довзарах дІаяхача хана нах Іалама стихийни низашеи социальни низ-Іоткъамои тоІабаь хилара кІийлен тІа хьахинна дынах тешар харцахьа хилар саббарагІа нахага дІадовзийтанза даргдац. Из деш чІоагІало лувца еза дунен сурт тІа-тІа диззагІа гучадоаккхача, Іалам дукхагІа сага карадерзадеча, дыно Іалама низел тІех да яхаш фантастически дагалийцараштa моттиг ца ютача вай ханарча Іилманна карагІдаьннараштца.

КПСС ПРОГРАММА ТІАРА.

КХЕТАМЦА Е ІИЛМА-АТЕИСТИЧЕСКИ ПРОПАГАНДА

КПСС XXII-ча съездои цо тІаийцача парте кердача Программои вай мехка къахьегамхошта хьалхашка декхар оттадаьд 20 шера чухь дукхагІча даькъе коммунистически общество хьалъяь яккха аьнна. Чоалханеи халеи да декхар. Из коммунизма материально-технически база хьаярца цхьана вай мехка беррига къахьегамхой коммунистически уйланца хьалкхебе безаш хиларах, къаьнача замах юхедисача вочa гІулаккхех, цу даькъе Коммунистически парте Программа кхоачашъяр духьа къовсам лоаттабара дукхагІболча наха новкъарле еш йолча дына харц уйлаех мукъа а болаш сакхетаме къовсам лоаттабераш хьалкхебе безаш хиларах латта декхар да.

Къахьегамхошта коммунистически кхетам лулга халеи чоалханеи декхар да, цхьабакъда, из кхоачашдулургда, нагахьа санна дага дех-дехача хана кхоачашде ца а гІерташ из кхоачашдара тІехьа хадданза къахьеге. Ерригача партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацей декхар да цу балха нийса а хьадда а кулгалдар, из вІаштІехьбоаккхача, дына духьаларча дешаех лаьца лекцеш ешача, докладаш еча, къамаьлаш деча юкъе дика дакъа лацар.

Духхьал дІаала дезаш да вай республике, цун районашка лектораш - атеисташ кІезига хилар, бараш а «къабеннаб». Нагахьа санна КПСС райкомашкеи Іилман - политически кхетамаш доаржадеча обществашкеи уж геттара кІезига оале, юрташка наггахьа мара бац лектораш-атеисташ, бале а бац 2—3 совгІа. Цунах гуш да дика кхетам болаш а из гІулакх дукха дезаш а болча новкъостех, керттерча даькъе кагийча наха юкъера лектораш-атеисташ кийчбе безаш хилар. ЧІоаггІа уйлае езаш ба лекторски болх, цхьабакъда, къаьстта чІоагІа уйла тІаяхийта еза лекторий-атеистий балха, из чІоагІа чоалханеи дуккхача тайпареи болга а ховш.

Сайга хьежача хов сона из. Дукха ха я со лектор-атеист вола. Лектора-атеиста дынах тешаш бараштa лекци ешача хана е, беседа еча хана моллагІа тайпа а цо гІалат далийтача, дош доацача доаккх гІулакх, нийсагІа аьлча, дынах тешаш бараштa безац шоай гІулакхах дика кхеташ боаца лектораши цар даьсса къамаьлаши. Дынах тешаш бараша чІоаггІа уйла тІаяхийте ладувгІ бакъдола хІамаш дувцача, чулоацам дика болча лекцешка. ЛерттІа жоп далар дех цар дика лекци йийшачул тІехьагІа къаьстта дукхагІа хулаш долча хаттараштa.

Са гІалаташ хилар даьла ва а вац е хинна а вац, дыно нах тувлабу, кинaзе аха гІулакх дац, иштта кхыдола а дешаш алхха шоаш цхьаь дувцаргдолаш лекцеш аз увттаярах. Семинарашка новкъосташа новкъостал дир сона уж гІалаташ дІадахара, со практике се а кхийтар уж тайпа лекцеш форманна мара ца хиларах. ЛадувгІараштa меттел сона сайна а кхоачам хеташ яцар уж.

Іилманнеи техниканеи карагІдаьннарий хьакъехьара советски наха коммунистически кхетам балара хьакъехьара, шоай общественни декхарца къахьегамхоша коммунистически гІулакхаш леладара хьакъехьара, общественни социалистически доалахьенцарча наьха гІулакхий хьакъехьара яраш санна йола хІанзара темаш ювцаш дына духьалара лекцеш еша со ваьлча цига дакъа лоаца нах дукхагІа хилар. Из тайпа нийса тема хоржача хана массаза а дуккха факташ лаха гІерт со: вахара а къахьегама а массадолча дешашка цІенеи нийсеи никъ лелабара дыно советски наха новкъарле мишта ю. Лоацеи чулоацам дика болаши лекци йийша яьнначул тІехьагІа хаттараштеи жопаштеи ха дукхагІа юсаргйолча тайпара увттаю аз лекцеш. Эггара тІехьара са лекци яр халкъий доттагІал дувцаш. Лекци ешача хана аз пайда ийцар вай республика вахарах йолча материалех, дуккха масалаш кхийлар аз дынои дына тоабашта керте латтарашеи хьалха а хІанз а цу доттагІала новкъарле еш хилар хьахьокхаш.

Лекци йийша яьнначул тІехьагІа Іалаьмате дукха атеистически хаттараш хул.

Хаттараштa хьаьддаи лоацеи жоп дала а чакхйоалача лекцех дынах тешараша шоаш а дынах доахка харцахьара хІамаш дувцаш йола беседа хилийта а гІерт со.

Дерригача хІамаех дика кхеташ саг хила веза лектор-атеист. Дына гІулакхаш дика довзаш хила веза из, цунца къовсам лоаттабе хар духьа. Цу гІулакха сона доккха новкъостал ду «Іилмеи дыи» яхача журнало, «Дынах тешараштеи ца тешараштеи йола библи» яхача книжка, марксистско - ленински литература, газеташа, моттигерча факташа.

ДикагІа хургдар, нагахьа санна КПСС обкома пропагандаи агитацеи отдело агитатора блокнота тІеи республикански газеташ тІеи дына духьалара статьяш дукхагІа кепа еттаре.

М. СЛЕСАРЕВ.

Атеистий семинарий кулгалхоша дувц

(ЕР ОАГІУВ КИЙЧЪЯЬЙ РЕДАКЦЕ ШТАТЕ ЙОАЦАЧА ПРОПАГАНДА ОТДЕЛО)

☆☆☆

Юртара специалисташ — атеизма пропагандисташ

ХІанз санна лаьрхІа лелаяьяц тха парторганизаце хьалха Іилма-атеистически пропаганда. Укх шера тха совхоза парткомо соцам бир Іилма атеизма лардаш Іомаяра семинарски группа вІашагІтоха. Группа юкъевахар 10 саг: лораш, хьехархой, агрономаш, юртарча интеллигенцех бола нах а болаш. Къаьстта аьлча уж ба: Горячеисточненски участкови больница керттера лор Якубов, цу больница лор Абубакаров, Горячеисточненски бархІ шера дешара школа директор Хакиев, Толстов-Юртарча школа директор Дурдиев, цу школа хьехархо Шаипов, Виноградовски ворхІ шера школа директор Игнатов, цу школа хьехархо Ювшаев, кхыбараш. Цу итт сагах 7 саг лакхера а йистеяланза йола лакхера а образовани йолаш ва, хІаьта вож кхоъ — юккъера.

Занятеш укх тайпара ю. ХІара заняти массаз хул ладувгІараштa задани лу къаьсттача цхьан деша кийчле аьле. ТІехьа тІайоагІача занятешка ладувгІараша дувцаргда хІаране ше кийчвеннача дешах. Иштта уж дешаш дийцачул тІехьагІа цар лекцеш ешаргья совхоза фермашка, бригадашка, клубашка, нах бахача цІеношка ды лелабечарна.

КПСС XXII съезда исторически решенеех вай декхарийла да бахача наха юкъе бу болх тоабе, Іилманна духьаларча уйлаех, дыно тувлаварах, дІаяхача заман воча гІулакхех хІама шийца доаца керда саг кхетамца хьалкхеве.

Мурдий тоабай тхьамадаша лелаеча дына пропагандаца, цун реакционни идеологеца лоаттабеча къовсама юкъе дизза дакъа лаца деза моттигерча интеллигенцех болча наха, цар пропаганда е еза дына духьал, моттигерча вахарах лаьца дола масалаш а кхувлаш, гучадаккха деза дына хьехам, цун чулоацам реакционни а Іилманна духьала хилар, дына керте латтараша нах Іехабелга, уж наха даьр дуаш бахилга.

Дынца лоаттабеча къовсаме атеисташта дика а дукха а довза деза дынех дар, цар овлаш, уж хьадалар, цар классови чулоацам. Из гІулакх кхоачашде лерхІ тха семинарски группо. Оахоша семинаре Іомадаьр бахача наха дІахьехаргда оаха.

Юрташкарча библиотекашка чІоагІа кІезига да дынах дола литература, къаьстта бусалба дынах, Нохч-ГІалгІайчен территоре тІарча тайп-тайпарча мурдий тоабех, теченех дар а долаш.

Тха семинаре ше къамаьл деш нов. Саламова дуккха моттигаш йийцар советски хана дына керте латтараша беш хиннача контрреволюционни балхах а революци хилалехьа шейхаша къахьегамхошта еш хиннача эксплуатацех а лаьца. Сона хетаргахьа уж факташ кепа йоазон тІа араяьхача бакъахьа хургдар.

Республикански масштабах болча лектораша-атеисташа районни центрашка ешарал совгІа юрташка а лекцеш ешаре чІоаггІа пайдане хургдар.

Р. АХМЕДОВ,

Старо-Юртовски совхоза парторганизаце семинарски группа кулгалхо.

ЛадувгІараш дикагІа кхетаргболча тайпара

Іилма атеизма лардаш Іомаяра группо бІарччача дешара шера КПСС Нохч-ГІалгІай обкомеи Грозненски горкомеи политически дешара ЦІагІа ладувгІаргда цу темах йоагІача лекцешка. Лекцей цхьа цикл йистеяьнначул тІехьагІа белгалъяьхача темаех лаьца беседаш хургья. Цу гІулакха лаьрхІа деша багІараштa 2—3 кІиранна йола беседай плани доаггІаш дола литературеи лу.

Хала хургда цу лоаццача хана иштта литература Іомаде. Цудухьа хІара дош Іомаду массехк дешархо вІашагІа а кхийте, цхьабакъда литература тайп-тайпара а долаш. Цо аттача доаккх дуккха литература Іомаде дезаш хиннача дешархочун гІулакх.

Иштта кийчлуш дош Іомадаьчар йиш хургья беседаш еча хана хІаране ше-ше Іомадаьр дувца а дувцаш из дош дизза довза.

Беседаш еча хана ладувгІарий цхьаццадола хаттараш увттаргда, царна жопаш тергда ладувгІарех хьаране ше Іомадаьр дувцаш.

Цу гІулакхо беседа дикагІа ладувгІа дог доагІаргдолаш а ергья, ладувгІараш берригаш а хІана бац аьнна беседана юкъе дакъа лаца чу а озаргба.

Семинарски группаш 20—25 саг юкъеводаш йоккхий еш хилар дика дац. 8—10 саг юкъеволаш е еза уж. Цунца пропагандиста болх дикка аттача баргба, ладувгІараш занятеш тІа ухилга лакхдергда, ладувгІараша дикагІа дакъа лоацаргда беседашта юкъе.

Деша нах хьаахара новкъарле ерех цаІ да берий бешамаши яслеши 17 сахьат даллалца мара болх беш ца хилар. Бешамаши яслеши дІа а къайле дІаболх цига болх бераш. Нагахь санна да е нана бера тІехьа дена деце, из бер хьажа саг а воацаш дус. Из бахьан долаш деша бахка беза берий даьй цІагІа бус лекцешка е беседашка ца боагІаш.

Иштта деша вахеи бер чудоаладе дезеи ханаш цхьатарра ца оттийтар духьа берий бешамаша 19—20 сахьат даллалца болх бергбола гІулакх вІаштІехьдаьккхача бакъахьа дар.

Эшшаш дола литература кхоачамбоацаш хилар а да доккха кхоачамбоацар. Къаьстта кІезига да дынех дола литература.

Уж дерига кхоачамбоацараш махулла чехкагІа дІадаха деза.

А. Н. ШАНЬГИН,

ГрозНИИ парторганизацерча Іилма-атеизма лардаш Іомаяра семинарски группа кулгалхо.

СУРТА ТІА: атеизма семинарски группай кулгалхой. И. Плиева сурт.

Дынах юхедисача гІулакхашца — лира къовсам

Кхы хотталургдоацаш тийдад вай мехка дын социальни овлаш. Общественни вахар вайцига стихийно а ца ухаш, халкъо хьалхагІе а ше хержача наькъаца дегІаух. Советски наьха кхел цар шоай бе йоалл, хІаьта мичара, миштаб ца ховш бола къайлагІара низ царна тІехь доал деш а боацаш, цар шоай кара ба, хІана аьлча царна хов шоай мича баха беза а шоашта дагалаттачунга шоаш кхоачаргболга а. Нагахьа санна эзараш шерашка наьха идеал хьадагалаьца къематден хургья яха ялсамале хиннаяле нагахь санна капитала мехкашка бахача дуккхача къахьегамхошта хІанз а хало тІакхаьчача хана царна бола салоІам цунга догдоахилга бале, советски наха кхы юхайоагІаргйоацаш дІаяхай уж ханаш. Советски наха хьаштдац хьабоалаш пайда а боацаш, хургда, яхаш дола ираз. В. И. Ленина сийлахьйоккхача парте хьалхленца цар шоаш, бокъонца вахар чухь хьакхолл шоай ираз, дыно дувцача фаьлгашка ла а ца дувгІаш.

Советски наха шоай практически болх бу бокъонца Іилмангара йоагІача материалистически мировоззрене — марксизма-ленинизма хьалхленца.

Из долла хІама хІанз къаьгга советски наьха сакхетам чу дижад. Вай мехка социализм хьалъеча шерашка дуккха а дукхагІа бола нах хьахаьдаб дынах. Дуккха а дукхагІа бола нах дына харц уйлаех цІенбенна мукъабаьннаб, хІаьта дуне Іилман, атеистически наькъаца кхетадеш а ба. Кхыметтел шоаех даьлах тешаш бола нах лерхІаращца бага мотт боаца «даьла лаьш» болчара дІабаьннаб. Цар кхетам чу дына уйлаш йолаш я. цхьабакъда дикка мел а енна къаьнача замах юхедиса, хІанз а цІендаь дІадаьккха даланза дола хІама санна я уж. Из ишта дале а вай мехкара хІанз а цІенбаь дІабаьккха баьннабац ды. ХІанз а ба вайцига даьлах тешаш бола нах.

ХІанз, Коммунистически парте вай коммунизмага гІоргхилара йола торонаш къаьгга хьахьекхача хана, цун материально-технически база хьаяра хьадда йола 20 шера план оттаяьча хана идеологически болхлойи ерригача общественни организацейи лоархІамера а бехктокхамера а декхар да къаьнача замах юхедисаращца, ды санна чІоагІа наьха кер чу йийшача харц уйлашца къовсам лоаттабелга.

Дынах юхедиса гІулакхаш а цар могадеш дола патриархально-родовой строях юхедиса гІулакхаш а доахкаш да Нохч-ГІалгІай республикерча нахах цхьадола дакъа а. Уж гІулакхаш дІа ца доалаш хилара бахьан да, эггара хьалха, цхьаболча наха юкъе уж хьаллоаттадеш а доаржадеш а йола тайп-тайпара дын организацеш республике йолаш хилар.

Ленински хьехамаша яххача тайпара, моттигерча хьалашка а хьожаш, республика партийни организацеша къовсам лоаттабу дынах юхедисача гІулакхашта духьал. Цу гІулакха цар пайда эц тайп-тайпарча идеологически средствaех, дынах тешараштa юкъе еча дына духьаларча пропаганда дуккхача формаехи методехи. Парте кердача Программа тІа белгалдаьккхад: «Идейни средствaех пайда эц парте Іилман-материалистически хьисапе дуне кхетадергдолча уйланца нах кхетабар духьа, даьлах тешаш барий дега бохам ца а беш, дына уйлаш цар кер чура дІаяхар духьа. Іалам чурчеи общественнии гІулакхий бокъонца дола бахьанаш ца довзарах хьалхарча хана Іалама низашеи социальни Іазапои нах тоІабаь боахкабар бахьан долаш хьахинна дынах теша кІал кІийле йоацаш хилар сабарца дІадовзийтанза даргдац. Цу гІулакха ларде лувца деза дунен сурт тІа-тІа дукхагІа гучадоаккхача, Іалама тІера сага доал совдоахача, Іаламал тІех низаш да, яхаш харц хабараш дувцача дына моттиг ца ютача хІанзарча Іилманна карагІдаьннараш».

Наха юкъе еча Іилман-атеистически пропаганда декхарий хьакъехьара уж программни хьехамаш кхоачаш а деш, цу пропаганда боарам лакха хулга керттерча даькъе лекторех тийша долга а ховш, республика партийни организацеша дикка къахьийгад лектораш-атеисташ дикагІа кийчбара. Парте обкома политически просвещене ЦІагІа семинараши курсаши хул лекторий-атеистий говзал лакхъеш. Семинарашкеи курсашкеи лекцеш ешаш ба Нохч-ГІалгІайчен Іилмахой.

Партийни просвещене сете укх шера 60 кружоки семинари вІашагІъеллай Іилман атеизма лардаш Іомае. Цу кружокийи семинарийи пропагандисташта семинараш ю.

КПСС Нохч-ГІалгІай обкомеи Грозненски горкомеи политически просвещене ЦІагІа Іилман-атеизма дешашта вІашагІъелла лекторий я, Іомалуш 180 совгІа саг а волаш.

Республика районашка касткаста хул лекторий-атеистий семинараш. Уж тайпа семинараш еш лекцеш ю республике дикагІболча лектораша-атеисташа нов. Саламова — Нохч-ГІалгІай историе, метта, литература, экономика института директора, нов. Абазатова — цу института историе сектора заведующе, нов. Степанова — Нохч-ГІалгІай педагогически института ректора, нов. Лизунова — цу института марксизма-ленинизма кафедра доцента, кхычар.

Лекторски кадраш кийчъяра болх тоабарах дика пайда баьлар наха юкъе Іилман-атеистически пропаганда йоаржаяра. Из хьахьокх 1960 шера республике Іилман-атеистически темах лаьца 4 эзар гаргга лекци мара ца йийшача метте, 1961 шера 8 эзар гарггеи 1962 шера 9 бетта 9 эзар гарггеи лекци йийща хиларо.

Дика пайда луш йола Іилман-атеистически пропаганда форма я лекцей циклаши кинофестивалаши. Дына духьаларча пропаганда цу формах шерра пайда эц республика дуккхача районашка. Масала, «Ды—халкъа йола опиум» яхар санна йола лекцей циклаш а йийшай, кинофестивалаш а яьй.

Лекцей циклашта юкъе хиннай укх тайпара темаш: «КПСС-еи Советски паччахьаллкхени дынацара а киназацара а гІулакхаш», «Іилмаи дынеи вІашдухьаленаш», «Къаьнара Іаьдалаши цар чулоацами», «Тамаш йоаца тамашаш», «Кхалсагацара дын гІулакхаш», кхыяраш. Цу тайпара йола лекцей циклаши кинофестивалаши дына духьаларча кхыча гІулакхашца тар а еш чакхйоахаш хилча, царех дика пайда боал.

Цул совгІа юрташкара нах вІашагІ а бетташ сходаш ю, предприятешка болхлой собранеш ю республике. ХІара юрта хІана хиннаяц аьнна хиннай уж тайпа собранеши сходаши. Цул тІехьагІа районий центрашка хиннай къахьегамхой сходаш. Уж чІоагІа пайдана я, хІана аьлча цу сходашка дынах тешараша шоаш дІадех ды дІакхоссилга. Масала, Ведана районе а юрташка а бахача наьха сходаш хиннача хана массава саг раьза а волаш соцам бир цу районера «зерaташ» дІакъовла, аьнна.

Патриархально-родовой строях юхедиса, вайнаха юкъе хІанз а долаш дола зуламера гІулакх да пхьа лехилга. Партийни организацеша а районашкеи республикеи вІашагІъехкача пхьанаш дутийтача комиссеша а тІагІертта болх бар бахьан долаш лоадама хІама ца дусаш дІадаьннад пхьа лехара гІулакх. Юрташкеи районашкеи нах вІашагІкхийттача хана пхьанаш юкъе доахкача тайпай викалаша мехка хьалхашка дийцар пхьа лехар зуламера гІулакх хилар, хІаьта кхы цІаккха а вІаши моастагІал хург мадац шоай аьнна дош а денна, машар а баьб.

Республика партийни организацей Іилма - атеистически пропаганда дикагІа йола форма я толашагІа бола лектораши консультанташ-атеисташи чу а болаш йола «Атеиста кабинеташ» культура массе а цІагІа вІашагІйохкар. «Атеиста кабинеташка» гойтара пособе тайп-тайпара стендаш я: «Дуне кхолларах Іилмои дынои дувцар», «Марксизм-ленинизм дынах», «Эрсий классикаш-писателаш дынах», «Дын-ислама реакционни чулоацам», иштта кхыяраш. Укхаза оттаяьй лоархІамегІарча атеистически произведеней выставка, Іилман-атеистически чулоацам бола книжкаш, журналаш, статьяш хьахьокхаш йола картотека лелаю. Пропагандисташтеи агитатораштеи методически хьехамаш телар духьа кабинеташка аргІ-аргІа дежурство лелаеш шоай хаьдда сахьаташ да консультантий-атеистий. ЦІенбенна дына харц уйлаех мукъабаланза бола гражданаш дуккха вІашагІбетташ а хІаранеца къаьст-къаьста а беседаш ю укхаза.

Партийни организацеша бокkха лоархІам бу Іилма-атеистически чулоацам болча книжкашта хетаяь библиотекашка книжкаш дешарий конференцеш елга.

Уж тайпа конференцеш еча доккха новкъостал ду «Атеиста кабинетий» советий членаша. Цул совгІа, цар клубашка вІашагІъехк Іилма - атеистически дешашта хетаяь беседаш, масала, «Тамаш йоаца тамашаш», «Вахар долий-теш кхыча планеташ тІа», «Ислами цун идеологии» «Ислама вирдаши цар реакционни чулоацами», «Мархаш кхабара маІан», «Іилманнеи техниканеи карагІдаьннараш», кхыдараш.

Республика партийни организацеша къаьстта чІоагІа лоархІам бу даьлах тешаращца къаьст-къаьста болх бара. Даьлах тешаращца хІаранеца къаьст-къаьста болх бара дикагІа бола агитатораш-атеисташ увттабу партийни организацеша хІара районе. Алхха цхьан 1961 шера республике къаьстта чІоагІа ды лелабеш хиннача нахах 30 саг дынах дІахаьдав. Царна юкъе ба баптистски общинай кулгалхой, «Кунта-Хьажий» мурдий тхьамадаш.

Дика уйла а еш, тІагІертта коммунисташеи комсомольцашеи баьча балхах дика пайда боал. Даьлах тешараштa юкъерча къаьст-къаьстача нахаца беш бола болх дикагІа бу МагІалбика, Грозненски хлебокомбината, «Красный молот» яхача завода, Ачхой-Мартана района, кхыча партийни организацеша.

Даьлах тешаш бола нах дынах хьахоадабара дикка пайда баьлар мурдий тхьамадаш хиннараша а мурдаша а кепа йоазон тІа а радио чу гІолла а къамаьлаш дарах. Дерригача моттигерча газеташ тІа кепа техад «Са безам бац молла хила» яха Сулейманов Мутуша, «Кунта-Хьажий мурдашта юкъера хьа хІана ваьннав со» яха Кортоев Іабдурахьмана къамаьлаш а, хІаьта иштта «Кунта-Хьажий» мурдий тхьамада хиннача Тайсумов ХІарона из тхьамадал дитар а кхыдараш а.

Радиовещанеи телевиденеи комитето передачаш ю «Уж дынах хьахад» яхаш, дынах хьаьдарех лаьца радиоладувгІархоша къамаьлаш делга вІаштІехьдоах.

Наха юкъе беча Іилман-атеистически балхо дикка пайда лу. Укх тІеххьарча хана даьлах тешараша дехарах республике дІакъайлад массехк киназ, ламазаш ду цІенош, «зерaташ». Шоаш дына юкъера а бувлаш, шоаш даьр дара даьлах тешараш тІахьехаш ба хьалхагІа чІоаггІа ды лелабеш хиннараш.

Цхьабакъда, дынах юхедисача гІулакхашца къовсам лоаттабара, республикера беррига нах коммунистически мировоззренех кхебара хІанзалца хьабаь болх парте Программа хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеш партийни организацеша бе безача боккхача балха юхьиг мара яц.

Парте XXII-ча съезда КПСС ЦК отчет луш ше яьча доклада тІа Н. С. Хрущева белгалдаьккхар шоай творчески низаш хьахьокхара цхьаболча советски наха хІанз а новкъарле еш йола дына харц уйлаши харц тешамаши наьха кер чура дІаяха лаьрхІа луш ба коммунистически хьехам аьнна. Эшаш я, йоахар цо, дика уйлаяь вІаштІехьъяьккха йола, массе тайпа баха нах юкъеозаргболаш йола, дына уйлаш къаьстта а бераштеи кхувш боагІараштеи юкъе йоаржаяйтаргйоаца, Іилма-атеистически хьехама система.

Цу хьехамашца хьалхле а лелаеш, республика партийни организацеша пайдане гІулакхаш ду Іилман-атеистически пропаганда чІоагІъяра, ерригa идейни средствaш оарцагІйоах беррига къахьегамхой Іилман-материалистически хьисапе дуне кхетадара уйланца хьалкхебара.

Хь. БОКОВ,

КПСС Нохч-ГІалгІай обкомеи Грозненски горкомеи политически просвещене ЦІен консультант.

СЕРДАЛО

2-гІа оагІ. 15 ноябрь, 1962 ш.

Шера итогаш ярахи ялат дукхагIа доаккхилгеи кийчделгеи совдаккхарахи

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа.)

заштеи совхозаштеи доал дикагIа де яьнна производственни управленеш. ХIанз хургйолча ЦК Пленуме дувцаргда промышленноста, гIишлошъяра, юрта боахама деш дола партийни кулгал тоадарах дола дош. Производственни никъ шо-шоай болаш хургья обкомаш. Цхьабакъда, обкомаши производственни управленеши гарга яха Iергьяц колхозийи совхозийи вахара. Областера ерригa партийни организацеш оарцагIъяьха хургья юрта боахама дешай хьакъехьара парте решенеш кхоачашъяра. Цу ерригача торонийи Iоаяьча опытеи, йолаш йолча кадрай — агрономий, зоотехникий, инженерий лоархIам а беш вайга кхоачашдулургдолаш да ялат, технически культураш, хьайбай продукташ дукхагIа яхара декхар.

Эцаш дола ялат 4.200—4.500 миллион пунтага кхоачашдар — из, бакъдар, аьлча хала декхар да. Цудухьа из кхоачашдара хIанззе а болх бе беза хIара колхозеи совхозеи, хиланза дарг мел доацар производственни планашка белгалде деза. Гуйран ялаташ хIанзле дIадийна даьннад ала тарлу цхьабараша. Из бакъда. Цхьабакъда, дукхагIа дIае йиш я бIаьстан юхье юв культураш, аз дувцар да кIа, хьажкIаш, мукх, къаьстта а горох санна йола культура. Горох — чIоагIа маьхера, колори дукха йолаш культура я, цунах башха ялат а дика ча а доал. Цудухьа горох доакъарийна а кхачанна а чIоагIа лоархIаме культура я. Нагахьа санна гороха фу вайна ца тоэ, цхьайолча районашка мукхи кхыйола бIаьстан юхьера культураши дукхагIа дIае мегаргья.

Фу яхилга да дика болх бе беза яхилга? Бе къоалам а белла, лоархIамаш делга хинна Iац из. ЛоархIамаш ца дича-м даргдоацилга ховш да, цхьабакъда, керттердар — нахаца, бокъонца гIулакх дIахьочарца — агрономашца, зоотехникашца, совхозий директоращца, колхозий председателашца болх бар, эшшача боараме ялат даккхар духьа къовсам лоаттабергболаш болча бригадиращца харжар а уж Iомабар а.

Ялат дукхагIа даккхара декхар кхоачаш а деш, вай цунца цхьан керттера уйла тIаяхийта еза хьайбай боахама дешашта. Доакъараш Iалашделгеи доахан кхоабилгеи цхьан бе хургдолаш, специализаце хьисап а деш, доакъараш кийчдара хьалхареи моллагIа тайпа дулх даккхара хьалхареи бехктокхаме бараш цхьа нах хургболаш, шерра пайда эца беза комплексни бригадай опытах. Из чIоагIа лоархIаме да. Нагахьа санна производство вай ишта вIаштIехьйоаккхе, тIаккха пайда дика эцаш хургда вай лаьтташ, колхозашеи совхозашеи дукхагIа лакхбергба юртбоахама культурай хьувкъам, хIаьта долче, дарегIа доакъараш хургда. Ишта хилча мара дикагIа дола дулхи шуреи дукхагIа а доаккхаргдац, хIаьта уж продукташ яхарга дIабода мах дукхха лохагIа а хургба. ХIанз хьайбай продукташ паччахьалкхенга йохкар гIойленагIа да колхозашта. Йоккха доход хургья царна царех, Iалашъергья екъаш йоаца фондаши колхозхошта къахьегамах дика мах лулгеи.

Ерригача республикай йоккхий торонаш я хьувкъам дукхагIа луш йола культураш юкъеяхьара чотах ялати кхыйола продукташи дукхагIа яха, хьайбай боахам дегIабоалабара, дулхи шуреи даккхара, парте Централи Комитета решенеша белгалбаьча боарамга кхачара эша хьалаш Iалашде.

ХIанзалца аз мел дийцар керттерча даькъе ялата хьакъехьа дар. Цхьабакъда, вай диццалийта йиш яц коартолаш, баьца дааараш, боамби, шекара свекла, гидуаргаш, лен, кIомал, тхьамка, кхыйола халкъа боахама хиланза яргйоаца продукци дукхагIа йоаккхилга.

Средни Азерча республикаша, ялатали дулхали совнагIа, керттера уйла тIаяхийта еза боамби лелабара. Боамби боаккхилга хIанз а планал тIехьадисад, цудухьа из чIоагIа оарцагIвала везаш а да. Боамби лелабелга Средни Азерча дукхагIйолча республикашта — юрта боахаме керттердар. Цу лоархIамерча участкана тIабахийта беза эшшаш бола низ а средстваш а.

Грузенй колхозашеи совхозашеи шоай уйла тIаерзае еза ялати дулхи дукхагIа даккхара а къаьстта а чайи цитрусовеши дукхагIа яхара а.

ЦIаькха а ала безам ба са, ялати кхыйола продукташи дукхагIа яхар духьа лоаттабергбола къовсам хIанзе а денз дIаболабе безаш хилар. Из боккха болх ба, дукха ха эшаргья цунна. Эггара хьалхарча аргIанна из болх дIабахьа безараш производственни управленеш я. Укхаза еза кадраш Iомае а, техника дика кийчъе а, производствана еча механизацена юкъе хIанз долаш мел долча дикача хIамаех шерра пайда эца а. ХIаьта дукха Iоадаьд дика хIамащ, массайолча колхозашкеи совхозашкеи юкъедахьа мегаргдола хIамаш.

Хьалха ахархочо оалар: гIудалкх Iай кийчъе, хIаьта соалоз аьхки кийчъе. Иштта вай а тахан вIаштIехьъяккха еза гIудалкх, вешта аьлча гурахьеи Iайи лард йолла еза юха шера хургболча хьувкъама, воай торонаш лархIа, нах — коммунисташ, комсомольцаш, парте боацараш балхаш тIа нийса дIатарбе, царна хьалхашка хаьдда декхар оттаде, юрта боахамера берригa болхлой ялат, дулх, шура, кхыйола продукташ дукхагIа яхара оарцагIбаха беза.

Иштта я со шуца дагавала безам болаш хинна уйлаш. ХIанз вайна оттаде а кхоачашде а могаргдолаш декхар да — 1963 шера 4.200—4.500 миллион пунт ялат эцилга, юрта боахама вож продукташ дукхагIа йоахилга.

Н. ХРУЩЕВ.

1962 шера 10 ноябрь.

ДАЬХЕННА—65 ЭЗАР ТОНН ШУРА

☆☆☆

Торонех пайда эцац

ХIанз шелъеннай. ХIаьта а доахан чуоттадаь ца кхоабаш дукха шурий-товарни фермаш я Ачхой-Мартана района «Самашкинский» совхозе. Царех я цу шоллагIча отделенера № 1 йола шурий-товарни ферма. Цига тахханалца доахан чуоттадаьдац. Кхыметтел укх деношка дийлхача догIах а аралатта дийзар цар. ХIанз уж латтача гонга гIолла боагIаш хотта ба.

Цунга хьежжа мара вIаштIехьдалац доахан кхаба а. ДIадилла доакъар когашта кIал ухаш доаду. Боккхача пайдане да ший хан-ханнахьа доахана барда мелабар. Из гIулакх а лерттIа вIаштIехьдаьккхадац отделене. Иштта, кхоалагIча ноябре денз шийттлагIча ноябрага кхаччалца вIалла барда бенабац доаханна.

Цу кхоачамбоацараша шура геттара кIезигъяьй. Нагахь санна цхьоалагIча ноябре ферме йоаккхаш хинна шура 900 килограммага дIакхоачаш хиннаяле, укх тIехьарча деношка йоаккхар яц 600 килограмм мара.

Дика ховш да уж доахан чуоттадаь кхоабаре шура селла кIезиглургйоацилга. Бакъда, цигара хьайбаш лелaдераш доахан чуоттаде йиш йолаш бац, хIана аьлча, доахан чудаьхка къаьна помещени йохаяьй, хIаьта кердаяр хьаяь яьккхаяц. ХIанз а наIараш, кораш дIадегIадац, ий техадац. Цу чу Iа даккха дезача доаханна лазараш хилар кхерам ба.

Уж цIенхашттара кхоачамбоацараш дIадахара деш хIама дац отделене. Царех лаьца оаха шийга къамаьл дича отделене управляюще Магомадов Дауда вела а венна,—дIадовла фу дувц оаш, иза-м дош доацар дар, — аьлар тхога.

Тамашийна деций укх хана отделене кулгалхо иштта сатийна, сагота воацаш вагIар!

Уж деррига кхоачамбоацараш долга ховш ва совхоза директор нов. Дышниев а. Дояркаша дуккхаза а кодабаьб цунга шоай бала. ХIаьта нов. Дышниев хоза, мерза дийце дIавода, болх хиннача тайпара бус, тоалуш хIама дац.

Кхы а дуккха отделенеш я совхозе доаханна лерттIа гIулакх ца деш, шура кIезигъяь. Цудухьа ерригача совхозо а кхоачашъяц шура дIаялара йола пачхаьалкхен план. ДIалархIача дийнахь-буси совхозо дIалу шура яц 2600 килограмм мара. ХIаьта укх шерара план кхоачашъяр духьа хIанз цар дийнахь-буси дIатела еза шура 4000 килограмм гаргга я. Иззал шура пачхаьалкхенна дIатела ерригa торонаш я совхоза. Массайолча отделенешка шортта доакъар Iалашдаьд. Из да шура алсамъяккхара керттердар. Цудухьа совхоза директора нов. Дышниева, керттерча зоотехника нов. Дурдиева массайолча отделенеша доахан цхьатарра дика кхабара цахаддаш кулгал де деза. ТIаккха мара вIаштIехьдаргдац цар Даьхенна шура дIаялара план кхоачашъе.

«Сердало» газета рейдови бригада:
Б. МУРТАЗОВА, С. ТИМИШЕВА — совхоза доярказш,
А. ХАСАНОВ — скотник,
З. ГЕЛИСХАНОВ—тха собкор.

10-ча НОЯБРЕ КХАЧЧАЛЦА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ ЙОХКАРА ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРА

(процентаща лаьрхIача)

Производственни управленеши цар районаши	дулх	шура	фуаш
ГРОЗНЕНСКИ	77	73	87
Ачхой-Мартана	96	85	93
Грозненски	76	72	88
Советски	83	97	117
Урус-Мартана	74	67	77
ГУДЕРМЕССКИ	84	83	63
Ведана	84	89	96
Гудермесски	84	88	52
Курчалой	97	82	83
Ножай-Юрта	105	80	112
Шаьла	71	80	46
НАУРСКИ	102	87	92
Надтеречни	104	88	135
Наурски	111	82	86
Шелковской	96	93	92
СУНЖЕНСКИ	94	83	96
г. МагIалбик	112	84	69
Наьсарен	87	86	143
Первомайски	72	99,3	104
Сунженски	87	82	99,8
г. Грозный	122	60	—
ЕРРИГАЧА РЕСПУБЛИКЕ	94	81	92

Пачхаьалкхенга 65 эзар тонн шура йохкара хьалха латт Шелковской, Первомайски, Советски, Надтеречни районий боахамаш. Укхаза чIоагIо яьй шура яккхареи из кийчъяреи шера план ханал хьалха кхоачашъе.

Цхьабакъда, массайолча шурий фермашка ишта лелац из гIулакх. Цхьаболча боахамашеи районашеи лерттIа терко яц из декхар кхоачашдара.

Шура яккхараи кийчъяраи тIехьадусаш да Грозненски, Урус-Мартана районий боахамаш. Уж районаш ма йий дукхагIа шура яла езараш-м! Октябра бетта хьалха дIаяхача декадаца лаьрхIача хIанз чакхъяьннача декаде кIезигагIа шура яьккхай «Назрановский» совхозо.

— Еррига къайле доахан кхабар я! — йоах доярказша.

СихагIа из къайле гуча а яьккха массанахьа а доаггIача тайпара деттача доаханна доакъар лургдолаш хьажа беза фермай, колхозий, совхозий кулгалхой.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

Хьинаре къахьийгад укх шера мастера Терлецкий Василий Климентьевича кулгалдеча бурув деттарий коллективо. КхоалагIча ноябре шера план кхоачашъяьй цо. Карабулакски конторе из кхоалагIа бригада я шера план кхоачашъяь.

Заманкул яхача участке бригада ханал хьалха бурув техача № 29 йолча скважино йоккха мехкдаьтта кIедж техай. 19 октябре уж боланеннаб кердача, № 42 йолча, скважина бурув тоха. Шу доладелча денз бригада йиъ эзар метр бурув техад.

Дика болх бу бурув деттараша С. Реджабова, М. Келлера, П. Пронькина, бурильщика гIончаша Б. Ажигова, Х. Шадыжева, кхычар а

А. БАКАЛЮК,
Карабулакски бурув деттача контора инженер.

ТХА ТОЛАМ

Шу мара дац Грозненски нефтемаслозавода парафин арахецача № 40 йолча установка болх бу. Ха дукха еце а даьр дукха да. Установка коллективо 11 бетта план ханал хьалха кхоачашъяьй.

ДукхагIа бола установка болхлой институташка, техникумашка, сайрийнарча школашка дешаш ба. Укх шера Грозненски мехкдаьтта институте 5 саг деша вахар тха коллективера. Установка хьалхара моттиг лелаю заводе беча рационализаторскии изобретательскии балха юкъе а.

Къаьстта дика болх бу тха боккхагIча операторaшa А. Волошина, В. Косолапова, В. Мертвищева, операторaшa А. Богданова, В. Худенко, оператора гIончаша Х. Татаева, Н. Шахламова, дуккха кхычараша а. Установка коллектив коммунистически къахьегама цIи яккхара къовсам лоаттабеш я.

Ю. ГИЛЯДОВ,
№ 40 йолча установка начальник.

1952 шера денз ЦРМЗ-е болх беш ва Екимов Игорь. Болх бе волавеннача хьалхарча дийнахьа денз рационализаторски предложенеш кийчъеча дика дакъа лоац цо. 1961-ча шера Грозненски политехнически сайрийнарча техникуме деша вахар из. ХIанз шоллагIча курсе дешаш ва Екимов Игорь. ТIехдика дешарал совгIа, производства коммунистически къахьегама ударника ва из. Рационализаторски предложенеш еча дика дакъа лацарах белгалваьнна ва Екимов Игорь. Ше болх бе волавелча денз 66 рационализаторски предложениеннай цо, царех дукхагIа яраш къаьнача оборудованена модернизаци а яь къахьегама овсарле лакхъяра еннай. Из гучадоаккх «Лампарт» яха къаьна станок цун предложенеша тоаяро. Уж предложенеш балха юкъеяхьаро боккха пайда беннаб пачхаьалкхенна.

Сурта тIа: рационализатор И. Екимов.

Л. МОРОЗОВА **сурти тексти.**

КПСС ЦК ПЛЕНУМА СИЙНА

ДОГ ГIОЗДАЬННА

ГIоздаьннача дегаца тIаийцар аз 19 ноябре КПСС ЦК Пленум хьаелларгхиларах бола хоам. Деррига хьинар айдаь къахьега йолаеннай со Пленум хьаеллача денна доккхийча толамашца накъа яхара. Дагалаттар кхоачашде вIаштIехьдаргда даиман цхьатарра зоотехнически хьехамца доаханна гIулакх деш хилча. Цудухьа аз доярказлла болх беча хана денз цхьа ди дIададахадац са сай групперча доаханна бокъонца гIулакх ца деш.

ДIабахача 10 бетта хIара фуражни Iаттагара 2868 килограмм шура яьккхай аз. ДIахо йодача хана шура яккхара бола хьокхам лакхбара цахаддаш къовсам а лоаттабергба. Из да парте ЦК Пленум хьаеллача денга аз кийчду совгIат.

А. АКБУЛАТОВА,
Урус-Мартана района «Горец» совхоза доярка.

Машинистий совгIаташ

КПСС ЦК Пленум хургья аьнна бола хоам сиха чакхбаьлар Грозненски локомотивни депо цехашка, бригадашка. Депо къахьегамхоша вахте а этта кийчду Пленума шоай къахьегама совгIаташ.

Укх деношка машиниста В. Ткаченкос, машиниста гIончо Н. Андрюсенкос кулгал а деш 2 сахьат графикал хьалха Грознера Долаково станце дIакхачийтар шин составах вIашагIъелла поезд. Цу гIулакхо Бесланера Грозне цхьаькха а поезд яхийта торо хилийтар.

Царна тIеххьа Грознера шоллагIа поезд яхийтар, лехкаш машинист Павел Юдин а волаш. Из маршрут а графикал хьалха 1 сахьати 10 минути лоаллахарча отделенега дIаеннай.

Грозненски машиннаькъа отделене начальника нов. Кичика поездаш сиха лелаяр бахьан машинисташта нн. Ткаченконеи Юдинаи, машиниста гIонча Н. Андрюсенконеи баркал аьннад.

Г. АНОХОВ.

Къахьегама вахте

ЧIоагIа дог гIоздаьнна тIаийцар «Красный молот» яхача завода коллективо КПСС Централи Комитета Пленум гулъяра бола хоам. Завода токараш, слесараш, болат лоаладераш Пленума сийна къахьегама вахте увтташ латт.

Эггара хьалха къахьегама вахте эттар ролико-втулочни оатхалаш еча цехера штамповщик Албогачиев Дауд. Ноябрьски Пленум гулъяра хоам беча Дауда аьлар:

— Низ ца кхобеш, хьинаре къахьегаргда оаха. Пленума сийна хIанз тхо эттад къахьегама вахте. Оаха дош лу ноябрьски заданел совгIа 4 эзар оатхал арахеца. Тхоай дош оаха кхоачашдергда. ХIанз заводе Пленума сийна къахьегама вахте увтт участкаш, бригадаш, сменаш.

К. ТИМОФЕЕВ.

КЪАХЬЕГАШ—СИЙРДАЧА КХОАНЕНГА

И. А. АЛМАЗОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель

Вай советски социалистически Нохч-ГIалгIайчен тIера сигале, берригача мехка яр санна, седкъий кемаша наькъаш дахкаь я. БIаь шу хьалха а хьийжаб тахан санна малх. Цхьабакъда, корта хьал ца берзабеш ший хьажкIий кхай тIа воаллача сага гуш бацар из. Сийна йоацаш, Iаьржа хетар цунна сигле, хIана аьлча цIаккха дIа ца йоалаш къел латтачоа деррига Iаьржа да.

Iаьржача бус тIоа согаш санна 1917 шера октябро йохайир из боадо. ЦIаккха а дицлургдац нохчаштеи гIалгIаштеи «Ленина аьннад» яха дешаш лоаман чIожашка дийка.

Къело, моцало тоIаяь, пачхаьа низ-Iоткъама, «ший» эксплуататорий низ-Iоткъама кIаллаьтта, боккха бала тIаболаш хинна Нохч-ГIалгIайче гIеттар цу хана Ленина дIадоладаь сийлахь-доккха гIулакх чакхдаккхара тIехьа лоаттабеча къовсама. Из гIулакх дар бIаь шерашка нохчий, гIалгIай, казакий къахьегамхошта дагадаьллар. Царна из гIулакх мел дукха дезаш хиннад дика гайтад бIаь дийнахьа Грозне, Долакха-Юрта, Экажкъонгий-Юрта, Iалхан-Юрта, станице Вездвиженске, кхычахьа хиннача тIемаша.

Республике бахача наха цIаккха а бицлургбац сийлахь-воккхача Ленина бахкийтача Орджоникидзеи Кировеи хьалхле а лелаеш хиннача цу тIемашка майра лийта турпалаш, революционни деятелаш — Николай Анисимов, Николай Гикало, Асланбек Шерипов, ГIапур Ахриев, Султан Дудаев, Александр Дьяков, кхыбараш а.

ТIехьено тIехьенга луш дукха езаш латтаргья наьха дегашка цу шерашка къахьегамхошта хьалха баьнна вай республике Советски Iаьдал оттадеш хиннача Григорий Константинович Орджоникидзеи Сергей Миронович Кировеи цIераш.

...45 шу дукха ха яц. Мел боккха никъ баьб, мел чIоагIа лакхбеннаб цу хана чухь вай мохк! Пачхаьа импере наIара тIехьашка иллача Нохч-ГIалгIайченал къегIа мохк ба а барий? Граждански тIема шерашка тIехьабиса хинна халкъа боахам кхы а чIоаггIа тишбелар.

Коммунистически парте, Советски правительства, В. И. Ленина ше дас санна йоакхо йир къеча наьха; ахча, кIада, кIа делар. Вахар машаре дIадоладеннача хьалхарча деношке а Нохч-ГIалгIайченна холуш дар Советски мехкарча халкъаша, эггара хьалха сийлахь-доккхача эрсий халкъо а деш, даь хинна вежарий новкъостал. Грозненски мехкдаьтта промышленность юхаметтаоттае ера Кавказски къахьегама арми, ера промышленни оборудовани, продукташ.

Къилбаседа Кавказе кертерачарех цаI я хIанз Нохч-ГIалгIайчен промышленность. БоккхагIчарна дагадоагIа ах бIаь шу хьалха из мишта хиннай. Iалаьмате дукха рузкъа доаллар лаьттах. Цхьабакъда, халкъо пайда эцацар цунах—Грозначерча мехкдаьттах якхаш яр дукха боацача моттигерча промышленникашца цхьана кхыча мехкий 50 фирма.

ХIаьта хIанз? Дунен ткъо совгIа болча мехка йовз Нохч-ГIалгIайчен марка тIайола промышленни продукци.

Хинна хувцамаш дикагIа довзара новкъостал дергда цифраша. 1961 шера заводашкеи фабрикашкеи духхьал тIакхийтта промышленни продукци 1913 шерарча промышленни продукце ерригача объемал дукхагIа я. Семилеткаx республика халкъа боахамга дIайохийтаргья цул хьалха дIададахача 30 шера яхийтараш миссел капитальни вложенеш.

Республика промышленносто толамца кхоачашъю семилетка диълагIча шера заданеш. Дукха ха йоацаш мехко КПСС XXII съезд хиннaчул тIехьагIарча хана ше даьчун итог еш Нохч-ГIалгIайчен болхлой класса доккхал а деш белгалдаккха йиш хилар коммунизма материально-технически база юллача юкъе 1962 шера ше лаьца дакъа.

ХьажкIаш хьаяллалца яа хьажкIаш хилацар беднякага хьалха. ЗIамигача кхай тIара чуенача хьажкIех цхьаяраш базархочунга ехка ший гучадаьнна дегI къайладаккхеи хьаша веча лампа сага феткен эцеи дезар.

ХIанз Нохч-ГIалгIайчен ахархоша дика дакъа лоац ялат дукхагIа даккха дерригача халкъо лоаттабеча къовсаме. Сийлахь-боккхача Октябра 45 шу доалаш КПСС Централи Комитетои СССР Министрий Советои чIоаггIа раьза а хинна белгалдаьккхар 1962 шера Российски Федераце юрта боахама къахьегамхоша ялат дукхагIа даккхеи пачхаьалкхенга дохкеи дерригача халкъо лоаттабеча къовсаме йоккха котало яьккха хилар.

Цу коталона юкъе доаггIаш дола дакъа лаьцад Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша а. Сийлахь-боккхача Октябра 45 шу доалаш партеи правительстваи даькъала бийцар планал совгIа 200 эзар пунт а луш мехка 8 миллиони 450 эзари пунт ялат денна Нохч-ГIалгIайчен ахархой. Иштта дукха ялат пачхаьалкхенна деннадац республико цIаккха а, хIаьта е шу дикадарех а мичадар.

Лаьтта камаьрша да ший даьна — халкъа! Колхозно-совхозни строя бовзаргбоацаш хийцаб Нохч-ГIалгIайчен лаьттанцара боахам. 1913 шера йийначул шозза дукхагIа дIаюв хIамаш. Республике валови чуэца ялат 1953 шерарчул шозза дукхагIа да.

Вай хIанз а тIехьадисад хьайбай боахаме, бакъда парте чIоагIа йоакхо ю юрта боахам лакхбара.

Кхыяр а хинна дIаэттай нохчийи гIалгIайи юрт. Вайна а гуш кхоачашъеш я юртаи городаи юкъера башхало дIаяккхарах йола КПСС Программа пункт. Колхозноеи Наьсарен Вокзалеи йоккхий промышленни комплексаш йохкаш хиларо хьахьох пачхаьалкхено Нохч-ГIалгIай халкъа йоакхо еш хилар.

Экономика лакхъяларца тоалу халкъа хьал а. Масала, укх шера 100 миллион сом дIадохийт республике нах чубаха цIеноп дарга. 460 эзар квадратни метр цIеноп, е 15 эзар квартира кхоач республикерча къахьегамхошка семилетка диъ шера.

Пачхаьа Iаьдало мога а деш, дыно, шейхаш, моллаша Iехадеш, тувладеш дар нохчгIалгIай халкъ, доалаш-доалаш цIенденна дIадалар кхерам болаш дар из. Ерригача Нохч-ГIалгIайче 19 лор мара вацар, эзар сагах 9 саг мара дийша вацар, хIаьта бIаьхийчар бераш а кхажах мара ца бохалуш кIезига яр школаш. Цхьаккха библиотека яцар. Деза а сенна дезар дешар ца ховчарна книжкаш. ХIаьта хIанз 355 библиотека я республике. Вузашка дешаш 8800 саг ва.

Нохч-ГIалгIайчен бIаьш бола кагий нахи мехкарийи дешаш ба Москверча, Ленинградерча, Тбилисерча, Бакурча, ерригаш а лаьрхIача мехка шовзткъа городерча вузашка. Болх а беш сарахьа дешаш ба дуккха бола болхлойи колхозхойи. Республике ва лакхера дешар йистедаьккха 11 эзари юкъера специальни дешар йистедаьккха 16 эзари специалист.

Республикана карагIдаьннараш дувцаш кхы а дуккха цифраш йоалае йиш хургьяр. Цхьабакъда, эггара дезагIа долча «капиталах», вай мехка карагIдаьннача эггара дезагIча хIамах дувца безам ба; советски строя хьаваьв керда саг — коммунистически идеологи йола, кортамукъа гражданин, марксизма-ленинизма беркатерча идеяша дог гIоздаьккха саг, эггара гуманистическегIа мораль йола, тIем тIа денал долаш а къахьегача говза а вола саг. Сийлахь-боккха Даьхен тIом латтача хана Советски Союза Турпала Нурадилов Ханпашас даьча денал долча гIулакхеи Социалистически Къахьегама Турпалаша — мехкдаьттахоша нн. Олейникова, Колесникова, Летковске, кхычар даьча денал долча гIулакхеи цхьа овла ба — Даьхе езар, патриотизм. Российски Федераце хьажкIаш лелаераштa дика бовз нн. Кагерманови Кусиеваи, Мальсагови Зармаеви, йоккха говзал йолаш болх барца цIи хеза ба хьайбаш леладераш Барахоева, Олюнина, Эсмухамбетов, кхы дуккхабараш. Дуненна цIи хезай халхара поэта, нохч-гIалгIай дукха везача виiий Эсамбаев Махьмуда.

Революци хилалехьа хIана йовзадар хьинаре къахьегарий цIераш? Талант йолаш нах бацар цу хана нохч-гIалгIай халкъах? Массе хана а хиннаб, цхьабакъда, халкъа талант бокъонца гучаяла йиш хиланзар советски строях мара, къахьегам сийлен, денала, майрала гIулакх а хинна дIаоттанзар цу хана мара.

Украински колхозница Н. Загладаи ленинградски фрезеровщика И. Леоновеи яхача тайпара ахархочуни болхлочуни сий лакха а лоаттадеш, коммунизма материально-технически база юллача шоашкара доагIа дакъа лоац Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша. Барт тайна дезал санна шоайла безаме бахаш а, болх беш а, дешаш а ба вай республикера тайп-тайпарча къамех бола нах. Алхха совнархоза предприятешка болх беш 14 эзар нохчой гIалгIаи ва. Даим царна гIо ду воккхагIча вошас — эрсий болхлочо. Вай толамаш доах вай мехкарча халкъий доттагIали вIаши дуновкъостали бахьан долаш. Дукха къамаш дахача вай пачхьалкхен халкъаш вIашагIтох де лерхIар цаI хиларо — коммунизм хьалъеш хиларо. Хало тIаэттача, котало яьккхача, тIом хьеберашта духьал увтташ, машаре къахьегаш, керда рубеж йоаккхаш — массанахьа а цхьана, цаI шоллагIчоа тIехьаотта кийча да уж.

Нохчийи гIалгIайи халкъаша боарамбоацаш чIоагIа даькъала ювц Коммунистически парти, доккха баркал йоах шоай вокххача доттагIчоа Никита Сергеевич Хрущевна культ личности йолча хана йохаяь хинна шоай къаман автономий цар юхаметтаоттаярах. КПСС Программа хьалхленца нохч-гIалгIай халкъо шерагIа йоаржаю самоуправлени, общественноста низах дIадоалаш латт къаьнача заман во гIулакхаш, нохчийи гIалгIайи кхалсаг йизза йола коммунизм хьалъер а хинна дIаэттай. ШерагIа барж республике коммунистически къахьегама болам.

Вайна дика хов, новкъоста Н. С. Хрущева маяххара духьал къахьегамца, миллионий къахьегамца мара коммунизм хьае йиш йоацилга. Из дерригача адамий сийрда кхоане хьалъеча шоашкара доагIа дизза дакъа лоацаргда Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша.

ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

Крекинг - завода № 7-8 йолча установка йиъ бригада шоашта юкъе социалистически яхь а йоаржаяь доккхий къахьегама толамаш доахаш хьинаре къахьегаш я. Установка коллективо коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаю тоъал ха я. Укх шера установка йиъ бригада шоайла яхье яларо торо хилийтай дукхагIа продукци арахеца. Установка ерригa арахеца езача продукце 11 бетта план 20-ча октябре кхоачашъяьй коллективо.

35 ди-бийса даьлча соца а яь ремонт е езача установкага 106 ди-бийса даллалца болх байтаб цо. СССР-е цу тайпара йолча установкашта юкъе, ремонт ца еш болх байтара ханага диллача, № 7-8 йолча установка эггара хьалхара моттиг яьккхай.

Хьинаре къахьегарца белгалбаьнна ба оператораш нн. Д. Таптыгин, С. Бигизадов, А. Ивановский, воккхагIа вола оператор Н. Кононенко, машинист И. Юрченко.

Б. КОСТОЕВ.

МОСКОВСКИ ОБЛАСТЬ. Мытыщински машинаш еча завода коллективо кхоачашду Асуански плотина хьалъяра эша заказаш. Укх деношка 14 автомашин-бетоновозаш дIайохьийтаргья ОАР-е.

СУРТА ТIА: ОАР-е дIаяхьийта кийчъяь бетоновозаш.

В. Мусаэльяна сурт. ТАСС фотохроника.

СЕРДАЛО

3-гIа оагI. 15 ноябрь, 1962 шу.

Доазол дехьара

А. И. Микоян Гавански университете

ГАВАНА, 13 ноябрь. (ТАСС). Iалаьмате доккхача даттагIленца а цIенача дег тIара а тIаийцар кубински столицерча студенташа СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель А. И. Микоян, 12 ноябре саррахьа Гавански университета ректор вола доктор Хуан Маринельои Университетски студентий федераце президент Хсе Ребельони шийца а болаш Кубай цу къаьнарча дешара заведене из венача хана. ТIанкI аьнна студентехи профессорехи хьалйиза яр университета актови зал. Дукха нах бисар цига чу ца хошаш. 7 эзар гаргга саг вар университетски майдан тIа.

Куба Республикаи Советски Союзеи паччахьалкхений гимнаш лекха яьнначул тIехьагIа къамаьл дир Хуан Маринельос.

Университета коллективо гIадъяха тIаийцача А. И. Микояна а дир къамаьл.

Цо дIайха баркал аьлар шийга моаршал хаттарах, цо кубински халкъага дIайха моаршал делар Советски Союза халкъагара, Компартегара, правительствагара, Никита Сергеевич Хрущевгара.

ЧIоаггIа тIоараш а детташ, «Фидель, Хрущев, тхо шуца да!» яхаш цIогIарч а детташ массехказа юкъахдаьхар А. И. Микояна къамаьл.

Китаера хоамаш

15 ЭЗАР МАШИН

ПЕКИН, 12 ноябрь. (ТАСС). Мохк мукъабаьккхачул тIехьагIа хьалъяьча Чурча Монголерча 30 заводах дукхагIа яраш юрта боахама машинаш арахецаш я.

Укх шера хьалхарча ийс бетта, хоам бу Синьхуа агентства, Чурча Монголе машинаш еча промышленносто арахийцай 15 эзар совгIа машин. Уж ерригаш а дIаяхьийтай юрта боахамеи хьайбаш леладечеи районашка.

Цу ханна дукха хьаяьй трактораштеи кхыча машинаштеи эшаш йола оатхалаш.

* * *

ЮРТА КХАЬЧАЙ ЭЛЕКТРИЧЕСТВО

ПЕКИН, 12 ноябрь. (ТАСС). Укх шера хьалхарча ийс бетта мехкарча дуга дIадувш йолчарех цаI йолча Цзянсу яхача провинце районаша дерригача 1957 шера ийцачул 20-зза дукхагIа электроэнерги ийцай. ТIеххьарча пхе шера юрташта электроэнерги телаш йолча линей дIоахал дукха хIама ца эшшаш 16-зза дукхагIа хиннад.

ХIанз укх сахьате провинце 72 уездахи городахи 64-не электроэнергех пайда эц кхашка хиш дехкача.

Дуккхача уездашка хьаьраши кIа оарда а кхыйола а машинаши лелаю электроэнергеца.

Кеннеди волча хургйола совещани

НЬЮ-ЙОРК, 12 ноябрь. (ТАСС). Карибски форда районерча кризиса хетаяь совещани хургья президент Кеннеди волча тахан 11 сахьат даьлча (московски ханах 19 сахьат даьлча). Цига ладувгIаргда ООН-ерча США викала Стивенсона, Кубай хьакъехьарча политикана координаци еча комитета председатела Макклая, ВIашагIкхийттача Штатий делегаце члена Чарльза Иотса докладашка.

Масала, Ассошиэйтед Пресс яхача агентства корреспондента беча хоамах йолаш йолча информацега хьежача кхоачашъе езаш яр ер проблема я: «ХIанз Советски Союзо Кубера ерригa е ерригаш а хIана яц аьнна йола «Земля-Земля» яхача классах йола ракеташ араяьха хилча, ракеташ кхы юхейисанза хиларах тешар духьа Кубе инспекци елга дIадеха дезаш йий ВIашагIкхийтта Штаташ?».

«НЬЮ-ЙОРК таймс» яхача газето ООН-а штаб-квартирера беча хоама тIа йоах дуккхача делегаташта хет ВIашагIкхийттача Штаташа из шоай дIадехар юхадаккха деза, аьнна.

Анвара Садата яь заявлени

КАИР, 12 ноябрь. (ТАСС). «ОАР-аи Йеменаи юкъе оборона цхьана лоаттаяра хьакъехьа соглашени яьй шин мехка юкъера тIема гIулакхаш чIоагIдар, тIема операцешта кулгал дергдола тIема командовани юкъа вIашагIйоллар духьа»,— аьлар ОАР-а президентства совета члена Анвар Садата Санерча радио корреспондентага ше интервью луча хана.

Йемена бухьалара саудовски агресси йолаяьй, аьлар дIахо Садата, хьалха хинна имам лоравара бахьан а даьккха. Цхьабакъда, дика ховш да, Йеменски Iарбий Республика ерригa территори кердача Йеменски правительства тIахьожам лоаттабеш йолга. Оборона цхьана лоаттаяра хьакъехьа яьча соглашенех цу шин мехках цхьаннеца тIом болабаьча моллагIча агрессора хIалаквеш хIама тохаргья.

Кердача кризиса наIарга

БОНН, 12 ноябрь. (ТАСС). ФРГ болх ца беш соца а яьй дIа а къайлай 7 кхеран кIор боаккхаш йола шахта. Малхбузенгермански горнякий профсоюза председатела Гутермута цхьаькха а хоам бир, дIакъовларгйолаш кхы а 15—16 шахта я яхаш.

Предпринимателий Эссенски объединене кулгалдеча болхлоех волча Гроссе даьча къамаьлах, кхеран кIор бохкара кризис кIоарглуш а латт, гаргарча шин шера кердача лакхерча боарамга кхоачаргйолаш а я. Цу гIулакхо балхах воаккхаргва 60 эзар горняк.

«Нейе Рейн-цейтунг» яхача газето хоам бу, Реклингхаузенерча кхеран кIора шахтай виъ эзар совгIа волча болхлочо цIенхашттара протест яьй бIаьш горнякаш балхара дIабаха бехаш дола кIор боаккхилга лаьгIдара гIулакх де лерхIача администрацена духьала.

Винницки область. ТIехдика хьажкIий хьувкъам баьккхаб укх шера Томашпольски района КПСС ХХ-ча съезда цIерахча юртбоахама артелерча Пасичник Раиса керте латтача комсомольско - кагирхой звенос. Юкъера лаьрхIача 100 гектар долча лаьттах хIаране тIара 105 центнер фуалъяьхача хьажкIий яьккхай цо.

Хьалха латтача звено берригача членаша дешарца бувзам болаш лелабу болх. Цхьабараш, царца Р. Пасичник а йолаш, Умански юртбоахама институте дешаш ба, вожаш Комаргородски юртбоахама техникуме.

Сурта тIа: звеньевая йола Р. Пасичник.

Е. Копыта сурт.
ТАСС фотохроника.

Газеташи журналаши— хIара дезала

Чакхбаьннаб газеташтеи журналаштеи 1963 шера подписка яра хьалхара бутт. Бахача наха шоай ханнахьа подписка ергйолаш болх дика вIаштIехьбаьккхаб цхьаццайолча бувзама контораша. Царех я Надтеречни, Ножай-Юрта, Наьсарен, Советски, иштта кхыйола а районни бувзама контораш.

Цхьабакъда, харц хургдар, массайолча бувзама контора болхлоша иштта дика болх вIаштIехьбаьккхаб аьлча. Во лел из болх Шаьла, МагIалбика, Ачхой-Мартана, Сунженски, иштта кхыйолча бувзама конторашка. Цу конторай кулгалхоша хала болх баьб активаца, шоай конторай болхлой оарцагIбаьхабац бахача наха юкъе газеташтеи журналаштеи подписка яра гIулакх дика чакхдаккхара.

Газеташтеи журналаштеи 127.6 эзар экземпляр мара подписка яьяц республике укх шера цхьоалагIча ноябрга. Цунах хилац соахка цу ханналца яьча подписках 93 процент мара.

Подписка яр—из политически лоархIам бола доккха гIулакх—сихагIа чакхдаккха деза.

А. КОЛКОВ,
Республикански «Союзпечата» отдела воккхагIвола инструктор.

ДЕЗА СОВГIАТАШ

Дика болх барах Грозненски машиннаькъахоштa доккхий совгIаташ деннад СССР-а машиннаькъий министра нов. Бещева.

Ахчан совгIаташ деннад воккхагIча наькъий обходчика Амагулова, вагонашка хьежача Новосельцева, кертерча кондуктора Попова, диспетчера Кузьменкана, наькъий дистанце начальника Коберидзена, иштта кхычарна а.

Цар шоай цIераш тIа а латташ совгIата лаьрхIа сахьаташ делар нн. Кичика, Шкуратова.

В. СЕРГЕЕВ.

ХРОНИКА

Халкъа образованена хьехархой кадраш кийчъяра гIулакха дика хIамаш карагIдувларах Нохч - ГIалгIай АССР школа заслуженни хьехархо яха сий дола цIи еннай **Мальсагова** ТIоантий Тамарена — Нохч-ГIалгIай педагогически института историе кафедра йоккхагIа йолча преподавателa.

* * *

Нохч-ГIалгIай педагогически института историе кафедра доцента, исторически Iилма доктора — **Гриценко** Николай Павловича из ваь 50 шу дизарах, беркат доалаш педагогически, Iилма-тохкама балхаш дарах Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехарча Совета Президиума Сийлен грамота еннай.

Кагирхошта баркал оал

Грозненски а Гудермесски а локомотивни депо комсомольцаша лаьрхIар шоай низаца, воскресникаш а деш, тепловозашта ремонт е. Къона болхлой бар хIара балха мукъа долча сахьата къахьийгараш. Зехьа довнзар цар къа. Комсомольцаша лаьрхIадар 4 тепловоза ремонт е. ХIаьта ремонт яь дукха ха йоаццаш арахийцараш 6 тепловоз я. Доккха баркал оал кагирхошта машинисташа тепловозашта цар дика ремонт ярах.

С. ВОРОНИН.

Депутата ди

Дукха ха йоаццаш республикански пионерий цIагIа горсовета къахьегамхой депутатий исполкомо вIашагIделла депутата ди хилар. Собране къамаьл даьча воккхагIа волча архитектора нов. Куличкова дийцар Грозненa реконструкци яра оттаьча планах.

Цу гIулакхо депутатаашта гIодергда участкашка дикагIа болх бе, города реконструкци яра хьакъехьарча хаттарашта дикагIа харжархошта жопаш тела. Собране вар 237 депутат.

М. ЕРЕМЕНКО.

ФЕЛЬЕТОН

БОКЪОИ ХАРЦОИ

Цхьа пачка каьхатий улл тхона хьалхашка. Царца да 30 гаргга каьхат. Дуккхача наха кулгаш яздаьд цар тIа, шошоашта хет-хетараш бакъдеш. Цхьадараш шоашта ца хетараш бакъдеш яздаьд аьнна а хеталу царех. Из ховргдац гIулакх долчча бесса ца техкача...

Цхьанна а саго алацар «Октябра 40 шу» яхача совхоза Наьсар-Кертерча отделене хьахочох Евлоев Султанах из во болхло ва а цо зуламера хIамаш леладу а. Цунна раьза бар цо ха деш хиннача 5-ча тракторни бригадера механизатораш, отделене кулгалхой.

Бакъдац, бригаде берригаш Султан дукха везаш хиннаб аьлча. Цу хьакъехьа эггара хьалха белгалваккха везаш ва бригадир вола Имагожев Башир а цо шийна тIехьаваьккха массехк цун новкъост а. Из цабезам юкъеболара бахьан вайна корадоагIаргда лакхе йийцача каьхатий пачкацара цхьа заявлени хьаийцача. Из язъяьй 1962 шера 15 марта парте Наьсарен райкомага. Султанеи цун сесагои цу тIа бехке ву Имагожев а цхьабола трактористаш а, цар цхьацца зуламера гIулакхаш леладу яхаш. Иштта бехке бу заявлене тIа совхоза директор Хаматханов, отделене управляющи Орцханов, цар Имагожевнеи цун тIехьа латтача цхьаболча цун новкъосташтеи де доагIар дац яхаш.

Болабир заялене тIа дувцараштa тохкам бе. Совбаьлар Султанаи Имагожевнеи юкъера цабезам. Султани цун дезали бахача кхашкарча стана тIахьувза яьлар Iаьржа морхаш. Шоашта мел лохалуш дола бахьанаш лехаш бар Имагожеви цун новкъостиии, Султан бехке вар духьа. Цар дийцар Султана паччахьалкхен чотах боахам шербаьб а, цо стан бIеха лелаю а, механизаторашца оахца ва а яхаш, иштта кхыдараш. Берзо газаца лелаю бокъо шоаш Султанаца лелаешшехь а, эзделах доацаш хабараш а дувцаш шоаш цунга а цун дезалга а гIелал яххьашехь. дувцар цар Султанах доацараш, из дIа ца ваьккхача болх лерттIа дIагIоргбац йоахар.

Цхьабакъда, бIаргa чу яха хIама санна шоашта къувлаш волча Султанах алеи дувцеи корта а болаш цхьаккха хIама-м дацар цар, шийга лорабе дIабенна паччахьалкхен боахам эсала лорабу ала йиш вIаллагIа а яцар...

ДIахо гIулакхаш мишта дIадахад хьажа хьадоаккхаргда вай пачка юкъера цхьаькха каьхат. Цо дика тешал ду Султана райкоме яхьийтача заявленена а цу тIа дувцача хIамашта а совхоза директор нов. Хаматханов раьза ца хилара. Из да «Октябра 40 шу» яхача совхоза директора нов. Хаматханова 1962 шера 17 апреле техача № 89 йолча Евлоев Султан балхара дIаваккхарах долча приказа копи. Тамашийна вIаштIехьдаьккхача приказа тIа мел дувцараш да Имагожевеи цун новкъосташеи Султанах мел дийцараш, кIеззига хIамаш мара тIа ца кхеташ. ТIакхийттарех цаI да Султана стане 3—4 жIалий леладу аьнна, уж а дихьад цун боахама юкъе. Ши ди мара ха яцар приказа тIа Султана ший дезалца станера дIаваха йиллар. Кхы а чIоагIагIа сихдир Имагожевеи цун новкъосташеи Султанага гIелал яхьаш дола гIулакхаш.

ХIанз хьаэц оаха вIашагIхетта дола 14 каьхат. Эггара лакхера дар да 1962 шера 26-ча апреле каьхаташ Iочудохьийтача хана Наьсарен райкома секретара нов. Хаматханова цу хана хиннача районни прокурорага нов. Мухиевга яздаь. Цу тIа дувц тракторни бригада бригадир Имагожеви, тракторист Оздоеви, керттера агроном Шадиеви, иштта кхыбараши зуламерча гIулакхашта бехке беш йола ЕвлоевгIар заявлени, уголовни тохкам бе безаш хилар.

Цхьаккха тайпа тохкам баьбац цу гIулакха прокурора нов. Мухиева, цхьаннахьа регистраци яьяц каьхаташта, хIанз дукха ха йоаццаш халла хьакорадаьд прокуратурерча кердача болхлошта уж каьхаташ. Дуккха итташ деноsh дIадахад Мухиева Султанага итт ди далалехьа къоастадергда вай из гIулакх яьхача хана денз...

Хала да вай хана советски сага низ беш а цунга гIелал яхьаш а моттиг я аьлча теша. Из тайпа моттиг нийсъеннай Наьсарен районе. Из дар укх шера 9 июле. ЦIе погонаш йолаш вола саг шоашца а волаш машинаца массехк саг вера Султана коа. Пхи бери Султани вар цIагIа. Милице болхлочо Аушевеи цунца хиннарашеи низах хIамаш а бераш а машина тIа а даьха, станера дIавигар Султан.

Шийга кхаьча Евлоев Султана заявлени къоастае сагота хиннавеце а, совхоза администраце бокъонах доаца приказ кхоачашдеи нана цIагIа йоаццашехьа кагийча берашца Султан араваккхийтеи чIоагIа сихо йир милице начальника Акиева.

Нн. Мухиеви Акиеви хинна Iац совхоза директор хиннача нов. Хаматханова приказ хьаллоацаш. Ший Iаьдалах, геттара чIоагIа из хьаллоацаш ва совхоза партбюро секретарь нов. Кулбужев ИбрахIим. Из эгIазвахача хана партийни яр меттел граждански а этика йицлу цунна.

Укх шера 23-ча октябре совхоза директора нов. Хаматханова кабинете вар Кулбужев а, Евлоев Султан а, кхы массехк саг а. Оаха директорца Султана хьакъехьа деча къамаьла юкъе а вена, цIогIа а хьекхаш, Султана тIа а чувхаш, ура а ийккха къамаьл дир Кулбужева. Юххера а эрсий меттала «негодяй» ва хьо аьнна Султанага «хоза» дош а оалаш чакхдаьккхар партийни организаце секретара ший къамаьл. Иштта дар наьха коммунистически кхетам лакхбе безаш волча политически кулгалхочо нах а болча оттадаь сурт.

Шеко йоацаш да Евлоев Султанага харцо а гIелал а яхьаш хилар. Дуккхача цIенача болхлоша хьа а дийцад яз а даьд тхога Султан цIена болхло хилар. Отделене управляюще нов. Орцханова, отделене местни комитето, бригадерча дуккхача механизатораша Iалаьмате дика тешал ду Султана. Из дац тха газет дешарашка дIахайта безам хинна керттердар.

Бувца безараш ба бокъо йоацаш Евлоев Султан балхара дIаваьккха совхоза хьакимаш Хаматханов, Кулбужев, Имагожев, парте райкомера Iочуяьхка материалаш, уголовни тохкам ца а беш, кхыметтел регистраци а ца еш, йита района прокурор хинна Мухиев, низах Султан цIагIара араваккхийта милице начальник Акиев.

Бакъ волчун бокъо яккхар, бехк боацачунга харцои гIелали яхьар бехктокхаме озар, нокъзар гIертар новкъа ваккхар из да керттердар а де дезар а.

М. ЗАНГИЕВ,
Хь. МАГОМЕДОВ.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

Сибирски язва— дIа-юха дувла лазар

Сибирски язва — юртбоахамерча хьайбашта хулаш а цхьайолча хана сага а дIадала мегаш а дола дIа-юха дувла лазар.

Сибирски язва яха лазар эггара хьалха Россе гучадаьннад 80 шу совгIа ха хьалхагIа, СибарегIа хьайбашта а наха а чIоаггIа лазараш хиннача хана. Цу лазараша итташ эзараш доахан, дукха эзараш нах боабаьб.

Хьайбашта а наха а доккхий зенаш деш хинна сибирски язва яха лазар Советски Союзе дIадаьккхад. Цхьабакъда, сибирски язва гIажилг моллагIа тайпа моттигаш хIанз а я бахача наха юкъе, лорий тIахьожам боацаш шоашккара, къайлагIа коашка доахан доадар бахьан долаш.

ГIажилга хьисаперча шоай тайпарча микробаша хьоаду сибирски язва яха лазар. Сибирски язва гIажилг моллагIа тайпа ха эттача а леш яц. Итташ шераш доах цо лаьттанца хилча, дукха бетташ доах хица йолаш.

Хьайбашта — доаханна, жена, говрашта, хьакхарчашта — юкъе чIоагIа даржаш лазар да сибирски язва. Из лазар хьоадеш йола гIажилг дукха хьакъаст цамогаш долча хьайбо кхо а чиш а телача хана, из хул цун цIийца, хIаьта денза ца доалаш из дийначул тIехьагIа цIийца лаьттах, хих, баьцах кхет из.

ДукхагIа йолча хана сибирски язва хьайбагара сагага хьадоал цу лазарах из цамогаш долаш цунна гIулакх деча а дийначул тIехьагIа цунна тIера нихь доаккхача, из доардача а хана.

Сибирски язва дукхагIа хул майнеи сентябраи юкъерча дIайхача бетташка.

Сага чурашка, пехкашка, цIека тIа хул сибирски язва, эггара дукхагIа марцхилг даьккхача, хоададаьча цIека тIа а хулаш. Из кхийттачул тIехьагIа гуча ца доалаш 2—5 ди доаккх цо. ЦIека юкъе микробаш яхача моттиге зIаммига цIе кIаьдилг боал сагало церг техача санна, хIаьта цул тIехьагIа дукха ха ялалехьа кхартинг а хиле, цIий бесса коача сел чу а латташ ахкарг доал. Из ахкарг экхх, чура сел Iойода, ахкарг хиннача чов хул, кIомарг а долаш. Сибироязвенни карбункул яха хIама хул цунах. КIомарг дийи бийсеи далалехьа Iаьрж а лийя дIаотт. Сибироязвенни карбункул лазар деш яц, цунна гонахьара цIока дийста мара Iайна хилац.

Лазар кхийттача шоллагIча, кхоалагIча дийнахьа унахочун температура лакхлу, дегI аьчача санна хул, корта бIогора ух, дего болх вогIа бу, хьал во хул. Из тайпа унахо сихха больнице Iовужаве веза.

Нагахьа санна ханнахьа дарба де доладойя унахо верз. Наха юкъе сибирски язва ца даржийтара де деза керттердар хьайбашта юкъера из лазар дIадоаккхилга да. Сибирски язвана духьалара маьхий техача из лазар хьайбаех кхетаргдац.

Нагахьа санна хьайбах лазар кхийттадале коашка доахан доадайта а лорагара справка йоаццаш цар дулх дохкийта а мегаргдац.

Хьайбай продукташ хьаийеча, лоаттаеча, тоаеча, дIахецача предприятешка балха болча наха хIаране шоай цIено лелае еза. Спецовка тIа а ювхаш мара бе мегаргбац болх. Цу предприятешка балха болча наха хIара шера сибирски язвана духьалара маьхий деттийта деза.

Л. КАБАКОВА,
Республикански санэпидстанце лор-эпидемиолог.

СИЙЛЕН ГIУЛАКХ

25 шу да Антон Яковлевича Севрюкова милице органашка болх бу, царех 21 шера Грозне милице Ленински райотделене участкови волаш болх бу цо. Участке бахача наха: болхлоша, гIулакхерча наха, пенсионераша чIоагIа сий ду Антон Яковлевича.

Вахийта саг ца хиларах уполномоченни воацаш я цхьа участок аьнна цкъа хезача, шийчул совнагIа, из участок а шийга дIаэца раьза хилар воккхагIа вола лейтенант Севрюков. 10 эзар совгIа саг а вахаш 1400 цIа а дагIаш йола ши участок я цо гIулакх деш. Нахацара бувзам чIоагIа лелабу Севрюкова. 150 халкъа дружинник ва цун участке. ХIара денна цунца цхьана общественни порядок лораеш 15—20 дружинник хул.

Дружинашта кулгал дика деш ба «Красный молот» завода

А. СЕВРЮКОВ.

болхло А. Г. Жуков, Консервни комбината слесарь коммунист С. П. Пульский. Болх дика бу дружинникаша Н. Н. Каплаухова, Г. И. Юрченкос. Соахка цхьа хулиган цо дIа ца вохийташ соцаваьча хана пхьарсах чов яьяр Юрченкона. Вийрзачул тIехьагIа кхы а хьинарегIа дIаболабир цо из болх.

Кхоъ общественни уполномоченни ва Севрюкова: 10-ча классера дешархо В. Сиденко. Консервни комбината болхло Бизаев СаIид, СМУ-9 плотник И. Ботвинкин. Уполномоченнена дика новкъостал ду квартальнеша Н. В. Толоконниковаси В. Г. Пархоменкоси.

Цудухьа уголовни бехк бе боагIаш кхоъ мара хIама хиннадац шин шера Севрюкова участке. Доккха новкъостал ду цунна общественносто а. 1962-ча шера 12 собрани яьй цо участке бахача нахаца, 21 беседа яьй. Участке лела гIулакхаш царна дIа а довзийташ, каст-каста ший болх дIабувц цо наха.

— Саг набахта вахийта лац сона, набахта гIоргволча из дIа ца кхоачийтилга да са декхар, — йоах коммуниста Севрюкова.

...Дешар а дита, лоадам боацача хIамилгех кулгаш детта а ваьнна дIаволавелар 18 шу даьнна Юрий Мелех. Севрюкова караийцар из нийсача новкъа воаккхилга. Шиш болча дас санна, массехказа хьехар дир цо цунна уж бIеха гIулакхаш дита, аьнна. Шийна даь хьехар дIа а ийца, Юрий тоавелар. Ремесленни училище деша ваха новкъостал дир цунна участкови уполномоченне. Юрий санна итташ ба милице болхлочо нийсача новкъа баьха кагий нах.

Даь харцахьара хIама цхьаккха а къайладодац нов. Севрюкова участке. Милице болх тIехдика беш ва милице участкови уполномоченни Севрюков, Министерства Сийлен доска тIа изваьв из, болх дика лелабарах укх шера шозза Сийлен грамоташ еннай цунна.

* * *

16 шера милицеца гIулакх деш ва Билал Давлаевич Давлаев. Милице дивизиона оперативни взвода командир из вола а ши шу даьннад. Цун отделенецарча 14 сагах 9 милице отличник ва. Керттерча даькъе города центре Революце проспекте патрульни болх беш я цун отделени. Эггара дукхагIа нах лелаш а наг-нагахьа беха, харцахьа лелаш, бIеха мотт бувцаш нах нийслуш а моттиг я из—цу нахага дохадайта йиш яц кхы мел бараша культурни салоIилга. Каст-каста республика районашка командировке баха безаш а нийслу.

— Интернациональни отделени я са яр, — йоах Билал Давлаевича. — Цу юкъе ба нохчий, эрсий, гIалгIай, украинцаш, черсий. Нанас баь вежарий санна барт тайна бах уж.

Ший нахагара доаггIар хьадехаш а царна эшар фуд ховш а командир ва сержант Давлаев. «Милице отличник» яха значок йоал цун наькха тIа.

Шин шера цIаккха а талха. эзди доаца хIама хиннадац отделене. Шоай гIулакх тIехдика кхоачашдеш ва массе а.

Дивизиона мотовзводе милиционералла болх беш вар сержант П. И. Примак. Дисциплина телхаеш а юкъ-юкъе молаш а вар из. — Хьадувла, воашца хьайиц вай Примак, — аьлар командира Давлаева ший новкъосташка. — Вайца хилча тоалургвар из.

Б. ДАВЛАЕВ.

Новкъостий раьза хилар. Цхьаккха талха хIама а ца деш, гIулакх тIехдика а деш хьавоагIаш ва хIанз Примак.

Массаза а шийгара дика хьокхам луш ва командир. Общественни порядок телхаелга лоалуш вац из. Массах моттиг нийсъеннай хулиганство лелаераш, наьха кисашка кхувдараш, кхы хIамаш лечкъаераш цо лувцаш! Из дуккхаза а хоалу моллагIа а эзди доаца хIама даьча сага хьехам беш латташ.

Шийца болх беча наьха чIоагIа сий деш ва Давлаев. Къаьстта сий ду цо деррига ший вахар а шийна дукха дезача гIулакха дIаденна волча милице старшинай А. Е. Маковозова. ЧIоагIа кхерамеча моттигашта дукха нийсвеннав Маковозов. Герзаш а долаш болча наха тIа нийсвелча а царел толаш чакхвийннав из. Шиъ тепча а йоаккхаш зуламхой лийцаб.

Дисциплина чIоагIа йолаш, денал долаш, советски Даьхе дукха езаш бола милице болхлой кхебара даькъе боарамбоаццаш дукха къахьег отделене командира коммуниста Давлаева. Дукха езача Даьхенна кхы а тешамегIа, цIенагIа гIулакх де чIоагIо ю укх деношка Нохч-ГIалгIайчен милице болхлоша.

Ф. И. МАЯКОВСКИЙ,
чурча гIулакхий майор, Нохч-ГIалгIай АССР МООП-а воккхагIа вола оперуполномоченни.

РАДИОПЕРЕДАЧАЙ ПРОГРАММА

15 ноябре: 6.30 — «Шура йоаккхалга лакхдар шун декхар да» — передача (гIалгIай меттала); 6.40 — ашарий антракт; 6.50 — хоамаши передачай программеи; 7.15 — «Грозненский рабочийи», «Комсомольское племяи» газетий обзор; 8.10 — «Сердало» газета обзор; 8.20 — пионераштеи школьникаштеи передача (эрсий меттала); 8.35 — эстрадни ашарий концерт; 16.00 — радиои телевиденеи передачай программа; 16.05 — иллиалархочун Хамхоева иллеш; 16.20 керда хоамаш (гIалгIай меттала); 16.35 — кагирхошта передача (гIалгIай меттала); 16.50 — юртбоахама болхлой заявкех концерт; 17.15 — керда хоамаш (эрсий меттала).

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре
Йоккха зал —**«Гусарски баллада».**
Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.
ЗIамига зал № 1—**«Гусарски баллада».**
Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.
ЗIамига зал № 2 — **«Гусарски баллада».**
Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.
«Родина» яхача кинотеатре.
«Гусарски баллада».
Долалу: 9, 11, 1, 3, 5.15, 7.15, 9.15.

Город Грозне, Титова улицагIа, № 6, вахача гражданина **Газарянц** Леон Артемовича суде деннад город Грозне, Киевски улицагIа, № 9, яхаш йолча гражданкацара **Газарянц** Лилия Георгиевнайцара ше къастарах дола дош.

Дош дувцаргда Ленински района халкъа суде.

Город Грозне, Переписная улицагIа, 57, вахача **Донец** Владимир Кононовича суде деннад город Грозне, Светлая улицагIа, 71, яхача **Донец** Мария Степановнайцара ше къастарах дола дош.

Дош дувцаргда Ленински района халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. **Телефонаш:** редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахареи, экономикаи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.

Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03197 заказ № 6131